

**T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EKOTURİZM REHBERLİĞİ ANA BİLİM DALI**

**EKOTURİZM BİLGİSİNİN ÇEVRE BİLİNCİ ÜZERİNE ETKİSİ: TURİZM
EĞİTİMİ ALMAKTA OLAN ÖĞRENCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**Hazırlayan
Mülkiye MIZRAK**

**Danışman
DR. ÖĞR. ÜYESİ Aysen ERCAN İŞTİN**

Yüksek Lisans Tezi

ŞIRNAK, 2021

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EKOTURİZM REHBERLİĞİ ANA BİLİM DALI

EKOTURİZM BİLGİSİNİN ÇEVRE BİLİNCİ ÜZERİNE ETKİSİ: TURİZM
EĞİTİMİ ALMAKTA OLAN ÖĞRENCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Mülkiye MIZRAK

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Aysen ERCAN İŞTİN

ŞIRNAK, 2021

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm metaryal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Mülkiye MIZRAK

“Ekoturizm Bilgisinin Çevre Bilinci Üzerine Etkisi: Turizm Eğitimi Almakta Olan Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma” adlı Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Mülkiye MIZRAK

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Aysen ERCAN İŞTİN

Ekoturizm Rehberliği ABD Başkanı

Doç. Dr. Sedat ÇELİK

Dr. Öğr. Üyesi Aysen ERCAN İŞTİN danışmanlığında Mülkiye MIZRAK tarafından hazırlanan “Ekoturizm Bilgisinin Çevre Bilinci Üzerine Etkisi: Turizm Eğitimi Almakta Olan Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Ekoturizm Rehberliği Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Aysen ERCAN İŞTİN

Üye :.....

Üye :.....

İMZA

.....

.....

.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ..... tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜL

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim sürecinde desteklerini esirgemeyen, engin bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşarak eğitimime katkı sağlayan Şırnak Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu'ndaki değerli hocalarıma ve özellikle bu zorlu süreci desteğiyle kolaylaştıran değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Aysen ERCAN İŞTİN'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bugüne kadar her zaman yanımda olan ve bana yalnız olmadığımı her zaman hissettiren, yanımda her zaman duran ve destekleriyle beni güçlü hissettiren değerli eşim Mustafa MIZRAK'a, benden desteklerini esirgemeyen değerli aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler...

Tezi Hazırlayan

Mülkiye MIZRAK

EKOTURİZM BİLGİSİNİN ÇEVRE BİLİNCİ ÜZERİNE ETKİSİ: TURİZM EĞİTİMİ ALMAKTA OLAN ÖĞRENCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Mülkiye MIZRAK

Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ekoturizm Rehberliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Eylül 2021

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aysen ERCAN İŞTİN

ÖZET

Ekoturizm, doğal çevreyi ve kültürel kaynakları korumayı hedef edinen, ziyaretçi etkisi minimum olan, yerel topluma ekonomik istihdam sağlayan, doğallığı bozulmamış alanlara çevre bilinciyle yapılan seyahatlerden oluşmaktadır. İnsanların çevre bilinci ve ekoturizm kavramına ilişkin bilgilerinin anlaşılması, planlama ve pazarlamayı verimli bir şekilde yapabilmek için turizm planlamacıları ve ekoturizmin doğanın, kültürün gelecek nesillere aktarılması ve sürdürülebilir olması için gerekli bir bilgidir. Bu kapsamda araştırmanın amacı, ekoturizm bilgisinin çevre bilinci üzerine etkisini ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde, nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Verilerin elde edilmesiyle anket tekniği kullanılmış olup, veriler sosyal medya aracılığı ile 10 Nisan – 10 Mayıs 2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmanın evrenini, Türkiye’de turizmle ilişkili bölümlerde okumakta olan ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada kolayda örneklem yöntemi tercih edilmiş olup, 400 kişiye ulaşılmıştır. Araştırmanın örneklemini ise evreni temsil edecek sayıda ulaşılan Türkiye’de turizmle ilişkili bölümlerde okumakta olan öğrenciler oluşturmaktadır. Elde edilen veriler ile araştırmanın amaçlarına uygun olarak frekans analizi, güvenilirlik ve faktör analizleri, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Yapılan regresyon analizleri sonucunda, ekoturizm bilgisinin çevre bilinci üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgulanmıştır. Değişkenlerin boyutlarına ilişkin yapılan regresyon analizi sonucunda ise ekoturizme olan bakış açısının ve ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısının insan merkezli yargılar ve çevre merkezli yargılar üzerindeki etkisi de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu sonuca ek olarak, ekoturizm bilgisi ve çevre bilinci arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik yapılan korelasyon analizi sonucunda ölçek boyutları arasında pozitif doğrusal düşük, orta ve yüksek düzeyde ilişkiler olduğu

tespit edilmiştir. Her iki ölçeğin toplamı için yapılan korelasyon analizine göre ekoturizm bilgisi ve çevre bilinci arasında pozitif doğrusal orta düzey ilişki olduğu bulgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Ekoturizm, ekoturizm bilgisi, çevre bilinci, Türkiye

**THE EFFECT OF ECOTOURISM KNOWLEDGE ON ENVIRONMENTAL
AWARENESS: A RESEARCH ON STUDENTS STUDYING TOURISM
EDUCATION**

Mülkiye MIZRAK

Şırnak University Institute of Education

Department of Ecotourism Counseling, Master Thesis, September 2021

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Aysen ERCAN İŞTİN

ABSTRACT

Ecotourism consists of travels with environmental awareness to areas that aim to protect the natural environment and cultural resources, have a minimum visitor effect, provide economic employment to the local community, and unspoilt naturalness. Understanding people's environmental awareness and ecotourism knowledge is a necessary information for tourism planners and ecotourism to transfer nature and culture to future generations and to be sustainable in order to plan and market efficiently. In this context, the aim of the research is to reveal the effect of ecotourism knowledge on environmental awareness. For this purpose, quantitative research method was used. The survey technique was used to obtain the data, and the data were collected through social media between April 10 and May 10, 2021. The universe of the research consists of two year degree, undergraduate, master and doctorate students studying in tourism related departments in Turkey. In the research, convenience sampling method was preferred and 400 people were reached. The sample of the study consists of students studying in tourism-related departments in Turkey, who is reached in numbers to represent the universe. Frequency analysis, reliability and factor analysis, correlation and regression analyzes were performed with the data obtained in accordance with the purposes of the research. As a result of the regression analyzes, it was found that the effect of ecotourism knowledge on environmental awareness was statistically significant. As a result of the regression analysis of the dimensions of the variables, the effect of the perspective on ecotourism and the contribution of ecotourism to socio-cultural development on human-centered and environment-centered judgments was also found statistically significant. In addition to this result, as a result of the correlation analysis performed to determine the relationship

between ecotourism knowledge and environmental awareness, it was determined that there were positive linear low, medium and high level relationships between the scale dimensions. According to the correlation analysis for the sum of both scales, it was found that there is a positive linear medium level relationship between ecotourism knowledge and environmental awareness.

Key words: Ecotourism, ecotourism knowledge, environmental awareness, Turkey

İÇİNDEKİLER

EKOTURİZM BİLGİSİNİN ÇEVRE BİLİNCİ ÜZERİNE ETKİSİ: TURİZM EĞİTİMİ ALMAKTA OLAN ÖĞRENCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

	<u>Sayfa</u>
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK SAYFASI.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
1. GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EKOTURİZM KAVRAMI

2.1. Ekoturizmin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	3
2.2. Ekoturizm İle İlişkili Kavramlar.....	7
2.2.1. Sürdürülebilirlik	7
2.2.2. Sürdürülebilir Kalkınma	8
2.2.3. Sürdürülebilir Turizm.....	9
2.2.4. Kitle Turiste Karşı Ekoturist	12
2.2.5. Ekosistem	13
2.2.6. Yeşil Turizm.....	14

2.3.	Ekoturizmin Amaçları ve İlkeleri.....	15
2.4.	Ekoturizmin Türleri.....	16
2.5.	Ekoturizmin Etkileri	21
	2.5.1. Ekoturizmin Ekonomik Etkileri.....	21
	2.5.2. Ekoturizmin Çevresel Etkileri.....	22
	2.5.3. Ekoturizmin Sosyo-Kültürel Etkileri.....	24
2.6.	Türkiye’de Ekoturizm.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE BİLİNCİ

3.1.	Çevre Kavramı ve Önemi.....	27
3.2.	Çevreyle İlişkili Kavramlar.....	28
	3.2.1. Çevre Eğitimi	28
	3.2.2. Çevre Koruma.....	28
	3.2.3. Çevre Etiği.....	30
	3.2.4. Çevreci Tüketici.....	31
3.3.	Küresel Çevre Sorunları ve Nedenleri.....	32
3.4.	Çevre Bilinci.....	34
3.5.	Ekoturizm Açısından Çevre Bilincinin Önemi	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.1.	Araştırmanın Amacı.....	39
4.2.	Evren ve Örneklem.....	39
4.3.	Veri Toplama Aracı.....	39
	4.3.1. Ekoturizm Bilgisi Ölçeği.....	39
	4.3.2. Çevre Bilinci Ölçeği	40
4.4.	Veri Toplama Süreci.....	41
4.5.	Veri Analiz Teknikleri.....	41
4.6.	Bulgular.....	42
	4.6.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular.....	42
	4.6.2. Güvenirlilik ve Faktör Analizlerine İlişkin Bulgular.....	43

4.6.2.1. Ekoturizm Bilgisi Ölçeğine İlişkin Güvenirlik ve Faktör Analizi.....	45
4.6.2.2. Çevre Bilinci Ölçeğine İlişkin Güvenirlik ve Faktör Analizi.....	48
4.6.3. Araştırma Modeli ve Hipotezleri.....	50
4.6.4. Korelasyon Analizi.....	52
4.6.5. Regresyon Analizi.....	53
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	57
KAYNAKÇA.....	61
EKLER.....	78
ÖZGEÇMİŞ.....	81

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

TIES: Uluslararası Ekoturizm Derneği

UDKB: Uluslararası Doğayı Koruma Birliği

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UNWTO: Dünya Turizm Örgütü

ÇED: Çevresel Etki Değerlendirilmesi

KMO: Kaiser-Meyer-Olkin

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Ekoturizm bilgisi ölçeği.....	40
Tablo 2: Çevre bilinci ölçeği.....	41
Tablo 3: Katılımcıların demografik özelliklere göre dağılımı.....	42
Tablo 4: Ekoturizm bilgisi ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçları.....	46
Tablo 5: Çevre bilinci ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçları.....	48
Tablo 6: Korelasyon analizi.....	52
Tablo 7: Ekoturizm bilgisinin çevre bilinci üzerine etkisi.....	54
Tablo 8: Çoklu regresyon analizi.....	55

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sürdürlebilir turizm kavramının kronolojik gelişimi.....	10
Şekil 2: Araştırmanın Simgesel Modeli.....	50

1. GİRİŞ

Çevre sorunları hakkında bilgi eksikliğinin çevresel davranış üzerinde olumsuz etkileri vardır. Çevre bilgisi, çevresel katılım düzeyini etkileyen önemli bir değişkendir. Doğal konuları öğrenmede başarılı olan bireyler, ekolojik bir şekilde hareket etmeye daha yatkındır. Bilgi, yetenek ve niteliklere sahip insanlar istikrarlı ve büyüyen bir dünyaya katkıda bulunacaktır. Vicente-Molina ve arkadaşları (2013) bilginin çevre yanlısı davranış ve çevreye yönelik tutumlar üzerinde önemli bir etkisi olduğunu bulmuştur. Wanga ve arkadaşarı da (2013) yerel halkın çevresel bilgileri ile ekoturizme yönelik tutumları arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulgulamıştır (Masud vd., 2017: 105). Kimmel (1999), ekoturizmin çevre eğitimini teşvik etmek için önemli bir fırsat sağladığını ve bu çevresel hedefe ulaşmak için uygun yöntem ve materyallere daha fazla dikkat edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Weiler ve Ham (2001), insanlar ve yerler arasındaki entelektüel, duygusal ve hatta manevi bağlantıların ekoturizm deneyimlerinin önemli bileşenleri olduğunu ve yorumlamanın insanlar ve yerler arasında bağlantı kurmanın anahtarı olduğunu vurgulamaktadır (Tisdell ve Wilson, 2005: 292). Araştırmanın bu bağlamdaki temel amacı, ekoturizm bilgisinin çevre bilinci üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Çevre bilinci ve ekoturizm bilgisi olan sorumlu nesillere sahip olmak turizmin ve hatta dünyanın sürdürülebilir gelişimi için önemlidir. Bu nedenle, genel eğitim alanında çevresel farkındalığa büyük bir ihtiyaç olduğu söylenebilir. Doğa hakkında daha fazla bilinçli olmak için çevresel konular hakkında konuşup tartışarak, çevresel değerleri önemseyerek ve ekosisteme karşı insanın sorumlu olduğunu kabul ederek çevre tutumları ve davranışları eğitimle etkili bir şekilde değiştirilebilir. Bu bağlamda, öncelikli olarak eğitim kurumlarının her aşamasında çevre bilincinin oluşturulması ve bu bilincin tutum ve davranışlara olumlu bir şekilde yansıtılabilmesi amacıyla çevre eğitiminin verilmesi ve sürdürülebilir çevre bilinci çerçevesinde ekoturizmin küresel öneminin bilinmesi önemlidir.

İnsanların çevre bilinci ve ekoturizm kavramına ilişkin bilgilerinin anlaşılması, planlama ve pazarlamayı verimli bir şekilde yapabilmek için turizm planlamacıları ve ekoturizm pazarlamacılarının pazarlama stratejileri oluşturmalarında gerekli bir bilgi olarak görülebilir. Ayrıca, araştırma, çevre üzerinde ileri boyutlarda tahribatlara neden

olabileceğinden, doğaya ilişkin yanlış tutum ve davranışların tespiti açısından önemlidir. Tahribatları gidermek için öncelikli olarak sorumlu olan insana, çevreye karşı sorumlu olma duygusu aşılanmalıdır. Bu noktada araştırma; çevreci kuruluşları, turizmle ilgili kuruluşları ve diğer ilgili paydaşları çevre bilincinin harekete geçirilmesi gerekliliği, çevreye yönelik olumlu tutum ve davranışların geliştirilmesine ya da güçlendirilmesine yönelik önlemlerin alınması gerekliliği hususunda çeşitli çalışmalar yapmaya teşvik edeceği düşünülmektedir. Böylece, ekoturizm destinasyonlarında, yerel topluma ve doğaya faydalı olabilecek uzun vadede sürdürülebilir turizm planlaması yapılabilir. Bu bağlamda araştırmanın önemli olduğu, araştırma bulguları ve bu bulgular doğrultusunda sunulan öneriler açısından alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EKOTURİZM

2.1. Ekoturizmin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Yüzyıllardır doğal alanlar turizm varış yerleri olmuştur. İlk etapta doğal alanlar dinlenmek için ve sakinliği nedeni ile tercih edilirken, ilerleyen zamanlarda doğal alanlara yapılan seyahatler heyecan vericiliğiyle, etik ve eğitici yönleriyle tercih edilmeye başlamıştır (Dowling, 2007: 9-15). Dünya ülkelerinin klasik turizmden farklı olan alternatif turizm türlerine ilgilerinin artması, sosyo-kültürel kaynaklara ve doğal çevreye zarar veren kitle turizmine ilginin azalmasına yol açmıştır. Böylece, dünyanın eşsiz doğal güzellikleri, faunası, florası ve ekolojik sistemi ekoturizme olan ilgiyi arttırmıştır (Cater, 1993: 85).

Ekoturizm kavramı, 1960'lı yıllarda ekonomik kalkınma ve koruma ile birlikte yürütülebilmesi için büyük potansiyel sunan bir turizm türünü ifade etmek için kullanılmıştır (Higham, 2007: 2). Hetzer 1965 yılında turizme yönelik dört ana unsur belirlemiştir. Bunların ilki minimum çevreye etki, ikincisi yerel halk üzerinde minimal etki ve maksimum saygı, üçüncüsü yerel halka maksimum ekonomik yarar ile dördüncüsü ise turistlere maksimum memnuniyettir (Miller, 1993: 188). Turizmin koruma ile bütünleştirilmesi fikri ilk defa 1976 yılında Budowski'nin "Tourism and conservation: Conflict, coexistence or symbiosis?" adlı makalesinde ortaya çıkmıştır. Fakat ekoturizm teriminin yaygın kullanımı 1980'li yıllarda başlamıştır. Kitle turizmin doğal alanlara verdiği olumsuz etkilerden dolayı temelinde doğa olan ekoturizm; ekosfer, ekosistem ve ekoloji kavramlarının birleşmesiyle sevilen ve daha çok rağbet gören bir turizm haline gelmiştir (Orams, 1995: 3). 1960'lı yıllarda ortaya çıkan ekoturizm kavramı, 1970'li yıllarda ekoturistlerce tartışma konusu olan, 1980'li yıllarda turizm araştırmacıları tarafından kabul gören ve 1990'lı yıllarda turizmin en hızlı büyüyen dallarından olan güçlü fakat uygulaması oldukça zor olan bir turizm türü olmuştur (Björk, 2007: 23-24).

Ekoturizmin var olmaya başladığı günden beri nasıl ortaya çıktığı, ne tür bir turizm olduğu, hedefleri ve bu hedeflerle ulaşılan sonuçlar birbiriyle bağlantılı bir şekilde açıklanmıştır. Ekoturizm için 85'e yakın tanımda bulunmuş ve ekoturizmin doğaya, çevreye,

eğitime, toplum yararına birçok faydasının olduğunu öne sürmüştür. Fakat herkes tarafından bilinen ve n görülmüş ekoturizm tanımı mevcut değildir (Weaver ve Lawton, 2007: 1168-1169). Bu bağlamda literatürde, ekoturizm kavramına ilişkin yapılan önemli tanımlara aşağıda değinilmektedir;

- Literatürde ekoturizmle alakalı ilk tanım 1987 yılında Ceballos Lascurain tarafından yapılmıştır. Ceballos Lascurain 1987’de ekoturizmi, “*Manzaraların, hayvanların ve yabani bitkilerin yanı sıra bu alanlarda bulunan mevcut kültürel değerlerin (hem geçmişte hem de şimdiki) incelenmesi, hayranlığı ve tadını çıkarmak amacıyla bozulmamış veya kirlenmemiş doğal alanlara seyahat etmek*” şeklinde tanımlamaktadır (Blamey, R.K., 2001: 5-22).
- Ekoturizm; sosyal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği teşvik eden bir turizmdir. Bu ilkelere dayalı olarak uygun şekilde uygulandığında, sorumlu turizm gelişimi ve yönetiminin faydalarını örneklendirir. Ekoturizmi Uluslararası Ekoturizm Derneği (TIES), “*yerel halkın refahını arttıran ve vreyi koruyan doğal alanlara karşı sorumlu seyahat*” şeklinde tanımlamaktadır (TIES, 1990). Bu tanım, ekoturizmin temel bileşenlerini açıkça ortaya koymaktadır: Koruma, topluluklar ve sürdürülebilir seyahat (Bricker, 2013: 1).
- Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (UDKB) ise 1996 yılında ekoturizm, “*yerel halkın aktif sosyo-ekonomik katılımı sonucunda onlara fayda sağlayan, minimum seviyede olumsuz ziyaret etkisine sahip olan, geçmişte ve günümüzdeki kültürel zenginlikleri korumayı hedefleyen, doğanın değerini anlamak için bozulmamış doğal alanlara yapılan evre açısından duyarlı seyahat ve ziyaretler*” şeklinde tanımlamıştır (Wood, 2001; 9).
- Ekoturizm, “*nispeten bozulmamış veya kirlenmemiş doğal alanlara seyahat etmek, yerel halkın refahını arttırmak, kültürel değerleri keşfetmek, öğrenmek ve doğal alanlara kıymet vermek amacıyla yapılan seyahatler*” olarak tanımlanmaktadır (Blamey, R. K., 1997: 110).
- Ekoturizm, manzarayı, vahşi bitki ve hayvanları ve bu alanlarda bulunan mevcut kültürel tezahürleri (hem geçmiş hem de şimdiki) incelemek, hayranlıkla izlemek için nispeten bozulmamış veya kirlenmemiş bölgelere seyahat etmektir (Orams, 1995: 4).

- Ekoturizm doğal alanlara seyahat etmekle birlikte, ziyaret eden turist sayısını en aza indirgeyip, gelen turistlere eğitim verilerek doğal olan çevrenin ve burada bulunan doğal çeşitliliğinin bozulmaması için çaba gösteren bir turizmdir (Hill ve Gale, 2009: 3-16). Dolayısıyla, ekoturizm, boş zamanları değerlendirmek için ve kişinin zevklerine tepki veren doğal bir turizm olduğu için birçok kesim tarafından tercih edilmektedir (Wearing ve Neil, 2019: 172).

Ekoturizmin tarihsel gelişim süreci ve tanımları incelendiğinde, profesyonel ve eğitilmiş bir yönetim şekliyle yerel halkın kültürel mirasını koruyan ve refah düzeyini yükselten, bunun yanında doğal kaynakların, kültürün ve çevrenin korunmasında önemli fonksiyonları olan bir turizm türü olduğu görülmektedir (Nugroho, Pramukanto. Negara, Purnomowati ve Wulandari, 2016: 9-18). Tanımlarındaki çeşitliliğe rağmen ekoturizmi diğer turizm dallarından ayıran özellikleri vardır. Bu özellikler şu şekildedir (Regmi ve Walter 2016: 1):

- Ekoturizm alanları doğa temellidir.
- Turizm faaliyetleri sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği teşvik eder.
- Ziyaretçi deneyimlerinin eğitime ve öğrenmeye odaklı gerçekleşmesini içerir.

Temelinde toplumun yer aldığı ekoturizm, yerel halk tarafında yürütülür ve denetlenir. Topluluğun ekoturizmin gelişmesinde büyük katkısı vardır. Toplum temelli ekoturizm istihdam fırsatları oluşturabilir ve yoksulluğu azaltabilir. Toplum temelli ekoturizmin özellikleri de şu şekildedir (Purnomowati vd., 2012: 458-462);

- Topluluk, bölgede ekoturizmin yönetimi için hükümet ve kamu kuruluşlarının desteğiyle bir komite ve kurul oluşturabilmekte,
- Seyahat eden turistlerin yerel halk yanında konaklamasının tercih edilmesi sağlanabilmekte,
- Yerel halk tur rehberi yapabilmektedir.

Ekoturizm temel karakteristik özelliklerini şu şekilde sıralanabilir (Kasalak, 2015: 23):

- Bioçeşitliliğin korunmasına katkı sağlamaktadır,
- Halkın refah seviyesini yükseltmektedir,

- Olumsuz sosyo-kültürel ile çevresel etkilerin minimuma indirilmesi için aktivitelerin hem yerel toplumun, hem de turistlerin sorumluluğunda düzenlenmesini sağlamaktadır,
- Doğal kaynakların minimum kullanılmasını gerektirmektedir,
- Yerel halka karşı istihdam olanaklarının üretilmesinin gerekliliğini savunmaktadır.

2002'deki uluslararası ekoturizm yılı boyunca, birleşmiş milletler çevre programı ve dünya turizm örgütü – şuan birleşmiş milletler dünya turizm örgütü olarak anılmaktadır – bir dizi uluslararası hazırlık konferansı ile Quebec'te bir dünya ekoturizm zirvesi düzenlemiştir. Zirveye katılanlar, ekoturizmin; turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkileriyle ilgili olarak sürdürülebilir turizm ilkelerini benimsemektedir. Aynı zamanda ekoturizm daha geniş sürdürülebilir turizm kavramından farklı özel ilkeleri de kapsamaktadır. Bu özel ilkeler şunlardır (Buckley, 2013: 9-10);

- Ekoturizm doğal ve kültürel mirasın korunmasına aktif olarak katkıda bulunur,
- Ekoturizmin planlamasına, gelişimine ve işleyişine yerel ve yerli toplulukları dâhil eder ve onların refahına katkıda bulunur,
- Destinasyonun doğal ve kültürel mirasını ziyaretçilerine anlatır,
- Küçük boyutlu gruplar için organize turların yanı sıra bağımsız seyahat eden kişilere daha iyi hizmet sunar.

Ekoturizm faaliyetleri; kuş gözlemciliği, doğa yürüyüşü, dağcılık, at biniciliği, ormanlık alanlardaki vahşi doğada fil sürme, doğal mağaralarda konaklama, flora ve fauna hakkında çalışma, balık tutma, canlıları doğal ortamlarında gözleme, hayvanların davranışlarını inceleme ve ekolojik çalışmalar gibi çeşitli çevresel olayları doğrudan içermektedir. Ekoturizm yürüyüş, dağcılık, doğadaki canlıları gözleme, habitat gibi doğadaki çeşitli faaliyetleri kapsadığı gibi kültürel aktiviteleri de içermektedir. Ekoturizm, eğitici özelliğinin yanında, yerel kültüre ve doğaya saygı duyulmasını sağlamaktadır (Kiper, 2013: 783).

2.2. Ekoturizm İle İlişkili Kavramlar

Bu başlık altında ekoturizmle ilgili önemli olan sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizm, ekoturizm, ekosistem ve yeşil turizm kavramlarına değinilmektedir.

2.2.1. Sürdürülebilirlik

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme - UNDP) tarafından 1972 yılında Stockholm’de düzenlenen ve 113 ülke temsilcilerinin katılımlarıyla gerçekleşen Dünya-İnsan Çevresi Konferansı’nda sürdürülebilirlik kavramının temel dayanakları ortaya konulmuştur (Kahraman ve Türkay, 2014: 90). Sürdürülebilirlik, Brundlant Raporu (Ortak Geleceğimiz - Our Common Future) ile 1987 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’na sunulmuştur. Brundlant raporunda, dünyada gün geçtikçe çoğalan çevresel sorunlar karşısında, ekonomik kalkınmanın ve çevresel gelişmenin arasında köprünün kurulması ve gelişmelerin sürdürülebilir olması insanlık için çıkış yolu olarak kabul edilmiştir (Bozdoğan, 2005: 1019).

1980’li yıllarda sürdürülebilirlik kavramı daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Sürdürülebilirlik İngilizcede devam ettirmek, sürdürülebilir, sürebilir anlamlarına gelen “sustainability” kelimesinden gelmektedir (Phillips, 2012: 766). Sürdürülebilir aynı zamanda demokrasi, özgürlük, eşitlik ve güvenlik ile benzer ifadeleri kapsamaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı; topluluğun kültürel, bilimsel, sosyal, insan ve doğa kaynaklarının tamamının dikkatli kullanılmasını sağlamak, ekolojik sistemin bütünlüğünü korumak ve gelecek nesillere aktarma gibi sorumluluklar almasını sağlayan katılımcı bir süreç şeklinde tanımlanabilir (Gladwin vd., 1995: 877).

Sürdürülebilirlik, tam anlamıyla, zaman içinde bir varlığı, sonucu veya süreci sürdürme kapasitesi anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, kalkınma literatüründe, çoğu akademisyen, araştırmacı ve uygulamacı, sürdürülebilirlik kavramını; insani gelişme için sağlıklı ekonomik, ekolojik ve sosyal sistemin iyileştirilmesi ve sürdürülmesini ifade etmek için kullanmaktadır. Ben-Eli (2015) sürdürülebilirliği, nüfus ve çevresinin taşıma kapasitesi arasındaki etkileşim sürecinde, popülasyonun geri dönüşü olmayan olumsuz

etkiler yaratmadan tam potansiyelini ortaya çıkarmak için geliştirdiği dinamik bir denge olarak görmektedir (Mensah, 2019: 5).

Sürdürülebilirlik, insan yaşamının bir ihtiyacı olarak ortaya çıkmıştır. Birçok farklı alanda, tarımda, teknolojide, turizmde ve şehir hayatında kullanılmaktadır. Sürdürülebilirliğin; toplumdaki işleyişi farklı olsada insanın geleceğine önem vermesi, kullanıldığı alandaki kaynakları koruması ve kaynakların zarar görmemesine dikkat etmesi en önemli amaçlarından biridir (Beyhan ve Ünügür, 2005: 80). Sürdürülebilirlik, çevreyi ve sosyal dengeyi koruyarak gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Sürdürülebilirlik ekonomi, sosyal, çevre bilinci ve yönetimi, hukuk, demokrasi ve iş yönetimi gibi birçok alana yön veren geniş bir kavramdır (Wilson, 2003: 1-2).

2.2.2. Sürdürülebilir Kalkınma

Kalkınma, halkın refah düzeyini arttıran, sermaye ve emek arasındaki uzlaşmayı sağlayan, toplumsal ilişkilerin gelişimini sağlayan ve toplumun üretimini destekleyen bir süreç olarak tanımlanabilir (Phillips, 1997: 7-12). Sürdürülebilir kalkınma kavramı tarihsel süreçte belli aşamalardan geçmiştir. Bu süreçte kalkınma ve çevre arasındaki ilişki daha çok ele alınmaya başlanmış ve 53 ülkeden bazı bilim adamları bu iki ilişkideki sorunları ele almak için bir araya gelmişlerdir. 1968’li yıllarda toplanan Roma Kulübü olarak bilinen bu topluluk, doğal kaynaklar, çevre, ekolojik ve ekonomik sınırlarla ilgili “Büyümenin Sınırları (Limits to Growth)” adlı bir rapor sunmuştur. “Büyümenin Sınırları” sürdürülebilir kalkınma için yapılan ilk çalışmalardan biri olmuştur (Meadows vd., 1972: 23).

Sürdürülebilir Kalkınma, 1970’li yılların başlarında benimsenmeye başlanmasıyla beraber, sürdürülebilir kalkınma kavramının temelini oluşturan kalkınma ve çevre ilişkisi yoğun olarak irdelenmeye başlanmıştır. Brundtland raporu, Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun uzun çalışmaları sonucunda 1987 yılında yayınlanmış kapsamlı bir rapordur. Raporda Sürdürülebilir Kalkınma kavramı, *“bugünün gereksinim ve beklentilerini, gelecek nesillerin kendi gereksinim ve beklentilerini karşılayabilme olanaklarından ödün vermeksizin karşılayabilmek”* şeklinde tanımlanmıştır. Sürdürülebilir Kalkınma, günümüzde hem

ulusal hemde evrensel ölçekteki çevre koruma politikasının genel kabul görmüş ana kavramıdır. Ayrıca çevrenin korunmasından bahsedildiğinde ilk akla gelen kavram olmasından dolayı, sürdürülebilir kalkınmanın, çevre koruma sözcüğüyle özleştirildiği bile görülmektedir (Turgut, 1996: 701- 705). Sürdürülebilir kalkınma, farklı tanımlar, anlamlar ve yorumlarla ilişkilendirilerek kalkınma söyleminde moda bir kelime haline gelmiştir. Yapısal olarak kavram, “sürdürülebilir” ve “kalkınma” olmak üzere iki kelimededen oluşan bir deyim olarak görülebilir. Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili çok sayıda tanım olmasına rağmen, kavramın en sık alıntılanan tanımı Brundtland Komisyonu Raporu tarafından önerilen tanımdır. Sürdürülebilir kalkınma, tam anlamıyla süresiz veya belirli bir süre boyunca devam ettirilebilen gelişim anlamına gelmektedir (Mensah, 2019: 5-6).

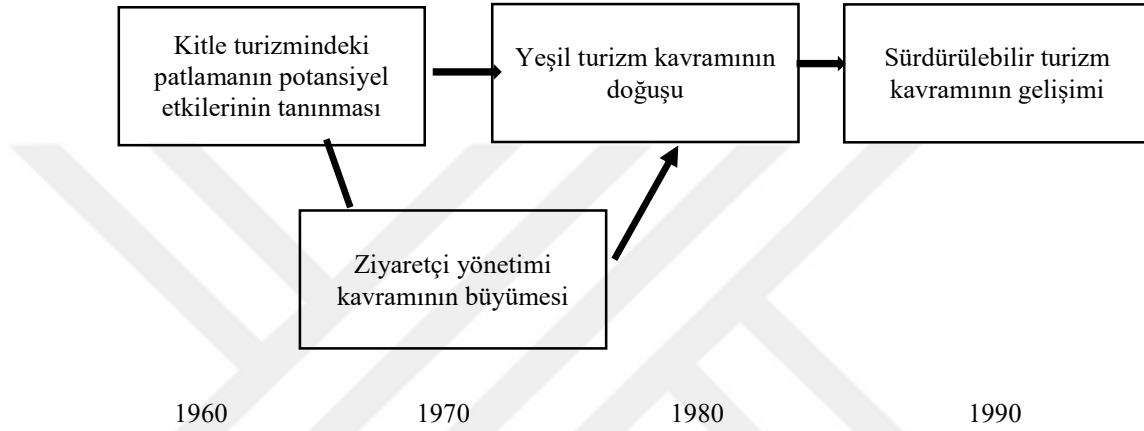
Brundtland raporunun belirttiği gibi, *“sürdürülebilir kalkınma sabit bir uyum durumu değil, daha çok bir değişim sürecidir”*. O halde, sürdürülebilir kalkınmanın gelişimini, insanların ve hükümetlerin faaliyetlerini, rollerini ve sorumluluklarını nasıl algıladıkları konusunda önemli bir değişiklik olarak görmek faydalı olabilir. Sürdürülebilir kalkınma bu nedenle; kavramsal bir çerçeve olarak baskın dünya görüşünü daha bütünsel ve dengeli bir dünya görüşüne dönüştürmenin bir yoludur; bir süreç olarak bütünleşme ilkelerini - uzay ve zaman boyunca - tüm kararlara uygulamanın bir yoludur; ve nihai hedef olarak kaynak tükenmesi, sağlık hizmetleri, sosyal dışlanma, yoksulluk, işsizlik vb. gibi belirli sorunları belirleme ve düzeltme yoludur (Strange ve Bayley, 2008: 30).

1992 yılında Brezilya'nın Rio şehrinde Birleşmiş Milletler Kalkınma Konferansı toplanmıştır. Bu konferansta ele alınan konular: İklim Değişikliği Sözleşmesi, Rio Dekralasyonu, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve Gündem 21'dir. Dünya Zirvesi, bundan sonraki dönemi “Sürdürülebilir Kalkınma Çağı” olarak adlandırmıştır. Gündem 21, 21. yüzyılda sürdürülebilir kalkınmanın eylem planının oluşturulması bakımından küresel anlamda çok önemli bir belgedir (French, 1995: 219).

2.2.3. Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilir turizm, turizmin olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi, turizmin olumlu etkilerinin ise maksimize edilmesini içermektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir turizmin

kökünü 1973 yılında Dasman, Milton, Freeman tarafından yayınlanan *Ecological Principles for Economic Development* adlı kitapta bahsedilmiştir. Daha sonra ise yapılan çevrenin korunmasına yönelik birçok konferans ve yayında içerik olarak sürdürülebilir turizmin kavramına değinilmiştir (Çeken, 2016: 72). Şekil 1’de sürdürülebilir turizmin kronolojik gelişimi yer almaktadır.

Şekil 1. Sürdürülebilir turizm kavramının kronolojik gelişimi

Kaynak: Swarbrooke, 2000: 8

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)’ne göre sürdürülebilir turizm, “*Gelecekteki fırsatları koruyarak geliştirmeyi amaçlayan, turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılayarak kültürel bütünlüğü, zorunlu ekolojik süreçleri ve biyolojik çeşitliliği koruyan bunun yanında ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçları karşılayan turizm yaklaşımıdır*” (Haberl, 2015: 9-10). Sürdürülebilir turizm; çevre, ziyaretçiler ve tatilcilere ev sahipliği yapan topluluklar arasında karmaşıklığın neden olduğu gerilim ve anlaşmazlıkları minimuma indirmeyi hedefleyen olumlu bir yaklaşımdır (Bramwell ve Lane, 1993: 2). Başka bir tanımda ise sürdürülebilir turizm; çevresel ve kültürel bozulmayı minimuma indirmeyi, turistlerin tatmin düzeyini maksimuma çıkarmayı ve bölge için uzun vadeli ekonomik gelişimi maksimuma çıkarmayı hedefleyen bir yaklaşımdır (Duffy, 2009: 18).

Sürdürülebilir turizmin hem çevresel hem de toplumsal yönleri vardır. Doğal çevrenin ve doğal kaynakların bozulmadan devam edebileceği, turistlere karşı yerel halkın davranış şekillerini ifade eden bir turizm yaklaşımıdır. Sürdürülebilir turizm, doğal kaynaklar başta

olmakla beraber, tarihi, kültürel mirasları ve arkeolojik yapıları koruyarak turizmi geliştirmek, planlamak ve yerel halkın turizmin içinde yer almasını sağlamaktadır (Alkış, 1999: 37). Cater (1993)'e göre sürdürülebilir turizm için önemli üç anahtar noktası vardır. Bunların birincisi yerel toplumun hem kısa hem de uzun vadede yaşam standartlarının geliştirmesi, ikincisi turistlerin taleplerinin karşılanması, üçüncüsü ise önceki her iki amaca ulaşmak için doğal çevrenin korunmasıdır (Liu, 2003: 460).

Sürdürülebilir turizmin doğal kaynakları koruması ve geleceğe önem vermesi en önemli amaçlarındandır. Sürdürülebilir turizmin amaçları şu şekilde sıralanabilir (Fennell ve Dowling, 2003: 5):

- Turizmin çevreye ve ekonomiye yapabileceği önemli katkılar konusunda bilinci arttırmak,
- Kalkınmada eşitliği desteklemek,
- Yerel halkın yaşam kalitesini desteklemek,
- Ziyaretçilere yüksek kalitede bir deneyim sağlamak,
- Bu amaçların bağlı olduğu çevrenin kalitesini korumaktır.

Turizmin geleceğe yönelik devamlılığını sağlamak; kaynakların etkin bir şekilde kullanılması, alternatif turizmin aktivitelerinin geliştirilmesi, turistik bölgelerin taşıma kapasitelerinin belirlenmesi, yerel halkın katılımının sağlanması ve denetimli gelişimin oluşturulması ile mümkündür. Bu bahsi geçen kriterler ise sürdürülebilir turizmi vurgulamaktadır. Bu bağlamda taşıma kapasitesi hesaplamaları, çevresel etki değerlendirilmesi ve ekolojik ayak izi ölçümleri sürdürülebilir turizmin gelişmesinde birer araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Çeken, 2016: 75).

Turizm açısından taşıma kapasitesi hesaplamaları; kabul edilebilecek maksimum turist sayısıdır. Bu maksimum turist sayısı için ise bir takım şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu şartlardan bazıları; maksimum turist sayısının belli bir zamanı kapsamaması, destinasyona gelecek ziyaretçi sayısında kabul edilebilir bir düşüş olmaması, destinasyonun geneli üzerinde olumsuz bir etki oluşturulmaması, yerel halkı sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan negatif olarak etkilememesi şeklinde ifade edilebilir (Avcı, 2007: 490).

Çevresel etki değerlendirilmesi (CED); yasal prosedürlerin, programların, politikaların, işletme koşullarının ve projelerin çevreye ve insan sağlığına olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesi, olumsuz etkilerinin boyutlarının önceden tespit edilerek çevreye çok fazla zarar vermemesi için çalışmalar yapılması, çalışma sonuçlarının yorumlanması ve yayınlanması işlemlerini kapsamaktadır (Munn, 1979: 137).

Ekolojik ayak izi; Rees (2000) tarafından “toprak ve su dünyanın neresinde olursa olsun, bir nüfusun tükettiği kaynakları üretmeyi ve nüfusun ürettiği atıkları özümsemeyi gerektiren üretken toprak ve su ekosistemlerinin alanı” olarak tanımlanmaktadır. Bir sürdürülebilirlik göstergesi olarak ekolojik ayak izi, bir insan nüfusuna tüm mal ve hizmetlerin tedarik edilmesinin (arazi alanında) ekolojik maliyetini ölçer. Bu, insanların yalnızca tarımsal üretim, yollar, binalar ve benzeri için doğrudan toprağa ihtiyaç duymadığını, aynı zamanda toprağın insanların tükettiği mal ve hizmetlerde dolaylı olarak cisimleştiğini kabul eder. Bu anlamda, ayak izi, bir faaliyetin veya nüfusun “gizli” ekolojik maliyetini görünür kılmak için kullanılabilir. Bunlara ek olarak, ekolojik ayak izinin bazı savunucuları, bir popülasyonun ihtiyaç duyduğu toplam somutlaştırılmış arazi alanının, onun biyolojik kapasitesini “aşmaması” gerektiğini ileri sürmektedir (McDonald and Patterson, 2004: 50). Dolayısıyla, ekolojik ayak izi, gerçekliğe birçok ekonomik yayılmacı modelden daha iyi yaklaşan, biyofizik temelli bir ekolojik ekonomi geliştirme girişimidir (Moffatt, 2000: 359).

2.2.4. Kitle Turiste Karşı Ekoturist

Ekoturistler, doğal alanlara ve kültürel çevrelere seyahatlerini severek yapan, yerel bölgeleri ve kültürlerini öğrenmeye çalışan ve değer veren kişilerdir, çoğu zaman doğal alan ve çevreleri olmak üzere, kültürel çekicilikleri ve koruma alanlarını tercih ederler. Ayrıca, yerel kaynakların ve çevre dostu olan teknolojilerin kullanılmasını öngörürler (Çevirgen, 2004: 48-49). Bu açıdan kitle turistlerinden farklıdırlar. Kitle turistleri, büyük gruplar halinde seyahat eden, popüler destinasyonlara tam organize gezileri tercih eden, orta sınıf gelire sahip, yerel halkla ticari bağlantıların ötesinde çok az etkileşime sahip olan kişilerdir (Coccosis ve Constantoglou, 2008).

Ceballos-Lascurain (1991a), kitle turistleri ve ekoturistler arasında doğa temelli kullanım üzerinden karşılaştırma yapmıştır. Her iki grup da doğal alanlara gitmeye heveslidir, ancak kitle turisti, su sporları, koşu ve bisiklet gibi doğa veya ekoloji ile ilgili gerçek kaygılarla ilgili olmayan faaliyetlere katılarak doğa ile daha pasif bir role sahiptir. Öte yandan ekoturistler, doğa fotoğrafçılığı, botanik çalışmaları, yaban hayatı gözlemleme gibi etkinliklerle yaban hayatı ve doğal kaynakları tüketmeden kullanma yoluyla doğal bir alana çekilmekte ve daha aktif bir role sahip olmaktadır (Diamantis, 1999: 96).

Ekoturistlerin genel anlamda özellikleri; yüksek eğitilmiş, yüksek gelirli, orta yaş grubundan olan, kültürel miraslara, doğaya ve gastronomiye karşı ilgili, deneyim yönünden zengin, geziler hakkında bilgiler edinen ve araştırmalar yapan günümüzde ve gelecekte her zaman önemli olacak kişilerdir. Ekoturistlerin istekleri ve umutları genellikle doğal çevre üzerinedir. Ekoturist doğal çevreyi ve yerel kaynakları kullandığında bir turist gözüyle bakmaz, yerel halkın ekonomik refahını ve doğal alanı koruyarak ziyaret edilen alana finans ve istihdam açısından da katkı sağlar (Akay ve Zengin, 2012: 116). Ekoturistler doğayla bir bütün halindedir ve doğayı korumayı kendilerine hedef edinmişlerdir.

Kitle turistlerinin ise önem arz eden özellikleri; destinasyon, hizmet ve otel seçimidir. Destinasyon olarak deniz, orman, ulaşım kolaylığı ve görüntü kitle turistlerinin en çok tercih ettikleri kendilerine özgü özellikleridir. Hizmet kategorisindeki nitelikler kitle turistleri için önemlidir. Otel seçiminde ise kaliteye önem verirler. Kalite algısının içinde temizlik ve hijyen ilk sıradadır. Animasyon aktiviteleri de kitle turistlerinin ilgi duyduğu bir özelliktir (Çizel vd., 2015).

2.2.5. Ekosistem

Ekosistem; hayvan, bitki ve mikro organizmadan oluşan canlı topluluklarla ve cansız çevre arasındaki hareketli ve karışık etkileşimlerden meydana gelen sistemler olarak tanımlanmaktadır. Ekosistemler beşeri kaynaklı olan iklim değişimleri, demografik değişimler, çevre kirliliği, yanlış arazi kullanımı gibi faktörlerden etkilenmekte ve bu etkilenme sonucunda çevrede ve doğada ekosistemlerin işleyişi değişmektedir. Birleşmiş Milletler Binyıl Ekosistem Değerlendirmesi'nin raporunda insanların doğaya verdiği

zararlardan dolayı, dünyada doğal kaynakların gelecek nesillere ulaşılmasının bir hayli zor olduğu kanısına varılmıştır (Çoban ve Yücel, 2018: 445). Çünkü dünyadaki ekosistemler; aşırı ve yanlış kullanım, nüfustaki artış, gelire ilişkin halkın refahının artması ve sanayileşme nedeniyle biyoçeşitliliğin azalması, sürdürülebilirliğin sağlanamaması, doğal yaşam ortamlarının bozulması ve canlı türlerin azalması gibi önemli tehditler altındadır (Yıldırım ve Yurdakul Erol, 2012: 102). Bu sebeple, hükümetler, yerel topluluklar, özel sektör ve uluslararası aktörler doğal kaynakları korumak, restore etmek ve sürdürülebilir bir şekilde kullanmak için gerekli dönüşümleri acilen gerçekleştirmelidir. Hükümetler, çevresel dışsallıkları - özellikle küresel ortak çevresel kaynakları etkileyenleri - doğru bir şekilde değerlendirmeli, düzenleme ve diğer mekanizmalar yoluyla kullanım modellerini değiştirmelidir (Global Sustainable Development Report, 2019: 30).

2.2.6. Yeşil Turizm

Yeşil turizm, “*flora, fauna ve kültürel mirasın birincil cazibe merkezi olduğu destinasyonlara seyahat*” olarak tanımlanmaktadır. Yeşil turizm, kentsel kaynaklara ve kültürel çeşitliliğe saygı gösterilmesini ve korunmasını teşvik ederken, doğal ve kültürel yönleri desteklemeye yardımcı olacak seyahatleri teşvik etmek için önemlidir (Furquan, 2010: 66).

Yeşil turizm, doğal çevrede olumsuz etkileri azaltmak ve turizmde ekonomik refahı sürdürmek için dünyada tercih edilen bir turizm haline gelmiştir. Yeşil turizm verimli enerji ve su kullanımını sağlar, atık üretim sistemini iyileştirir, istihdam fırsatı yaratır ve yerel kültür ve doğal çevre ile uyum içindedir. Yeşil turizmin amacı, doğal çevrenin sürdürülebilirliğini sağlamak ve yerel halkın değerlerini, kültürlerini ve geleneklerini desteklemektir (Bhuiyan vd., 2012: 69-70). Yeşil turizmle ilgilenen turistlerin amacı ise, doğal çevrede seyahat değil, çevreye karşı duyarlı olmak ve çevreyi korumaktır (Meler ve Ham, 2012: 134-135).

Yeşil turizm kavramı dört bileşene ayrılabilir. Bunlar; yaşamı sürdüren ekosistemin uzun vadeli sağlığını sürdürmek için doğayı ve fiziksel çevreyi korumayı, muhafaza etmeyi ve/veya geliştirmeyi içeren *çevresel sorumluluk*; ekonomik canlılığı ve sürdürülebilirliği

sağlamak için yerel ekonomileri, işletmeleri ve toplulukları desteklemeyi içeren *yerel ekonomik canlılık*; yerel veya ev sahibi kültürlerin sürekli refahını sağlamak için kültürlere ve kültürel çeşitliliğe saygı duymayı ve takdir etmeyi içeren *kültürel çeşitlilik*; doğaya, insanlara, yerlere ve/veya kültürlere aktif, kişisel ve anlamlı katılım yoluyla zenginleştirici ve tatmin edici deneyimler sağlamayı içeren *deneyimsel zenginlik*'tir (Dodds ve Joppe, 2001: 263).

2.3. Ekoturizmin Amaçları ve İlkeleri

Ekoturizmin temel amacı, ne yok olmaya başlayan ekosistemleri yeniden canlandırmak ne de toplumun yoksulluğunu ortadan kaldırmaktır. Ekoturizmin asıl amacı, yerel halk ve seyahat eden turistler için yaşam standartlarını iyileştirmek, siyasi, kültürel ve sosyal boyutları kapsayacak şekilde doğal çevrenin korunmasını sağlamaktır (Sirakaya vd., 2001: 421).

Ekoturizm, yerel halkın refah içinde olması ve kalkınma için çevrenin korunması ve doğal çevre hakkında eğitimler için faydalar sunmaktadır. Ekoturizm doğal kaynaklara dayalı turizmin sürdürülebilir halidir. Ekoturizm ilk etapta bitki örtüsü, doğa, peyzaj, fauna ve onların habitatları ile yörenin kültürel eserleri ve el sanatları hakkında bilgi edinmeye ve öğrenmeye odaklanır. Ekoturizm, öncelikle sürdürülebilirliğe odaklanan yerel halka yarar sağlamak amacıyla doğal kaynakların korunmasını ve devamlılığını sağlamaktadır (Kiper, 2013: 782).

Ekoturizm farklı kültürlere ve insan haklarına saygılı olmak amacıyla gerçekleştirilen yolculuklardır. Ekoturizm, çok yönlü bir kavram olmakla birlikte yedi temel ilkesi bulunmaktadır. Bu ilkeler aşağıda sıralanmıştır (Honey, 1999: 7):

- Seyahatler doğal destinasyonlara yapılmalıdır.
- Çevresel ve doğal kaynakların bozulmaması için turist sayısının en aza indirgenmesi ve tursitlerin tutumları, davranışları düzenlenmelidir.
- İyi eğitilmiş ve bilgili rehberler aracılığıyla yerel halk ve turistlerin çevresel farkındalığının yükseltilmesi gerekir.
- Karların bir kısmı yerel halk için kullanıldığı gibi bir kısmı da çevrenin korunması ve eğitimi için kullanılmalıdır.

- Ekoturizm rotasına en yakın olan yerel halk ekonomik olarak güçlendirilmelidir.
- Demokratik hareketler sağlanmalıdır.
- Yerel kültüre saygı duyulmalı ve insan hakları desteklenmelidir.

Ekoturizmin ilkelerinin temelinde insan ihtiyaçlarını karşılamak için belirli bir ekosisteme özgü kaynakların sağlıklı ve rasyonel bir şekilde kullanılması ve ekolojik kalkınma stratejilerinin geliştirilmesi yatmaktadır (Andrei vd., 2014: 1).

Ekoturizm faaliyetlerine katılanlar, ekoturizmin aşağıdaki ilkelerine uymalıdır (Bricker, 2013: 1):

- Kaynaklarda oluşabilecek olumsuz etkiyi en aza indirmek,
- Çevresel ve kültürel farkındalık ve saygı oluşturmak,
- Hem ziyaretçiler hem de ev sahipleri için olumlu deneyimler geliştirmek,
- Koruma için doğrudan ekonomik faydalar sağlamak,
- Yerel halk için istihdam ve yetkilendirme sağlamak,
- Ev sahibi ülkelerin siyasi, çevresel ve sosyal iklimine karşı hassasiyeti artırmaktır.

Yetersiz deneyim ve çevresel değerlendirmeler nedeniyle pek çok ekoturizm destinasyonu yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Ekoturizmle ilgili alanlara yönelik henüz net değerlendirme kriterleri geliştirilmediğinden, kısmi değerlendirmeler yapılmalıdır (Tsaun, 2006: 640). Ekoturizmin ilkelerini benimseyen ülkelerde ekoturizm politikaları gelişmiş, istihdam oluşmuş, çevreyi koruma ve insani değerleri geliştirme ön plana çıkmıştır. Ekoturizmin ilkelerini benimseyenler doğal çevrenin korunmasında istekli bir şekilde katkıda bulunmaktadır (Conradie ve Van Zyl, 2013: 3016).

2.4. Ekoturizmin Türleri

Doğaya dayalı olan ekoturizm, sürdürülebilirliği sağlamayı hedef edinen ileriye dönük bir turizmdir. Sürdürülebilir turizm doğal kaynakların güçlendirilmesi, çevrenin korunması, ekonomik ve ekolojik gelişmenin uyumlu bir şekilde sürdürülmesini gerektirmektedir (Çubuk 1996'dan aktaran Akyol ve Uygun, 2017: 134). İnsanlar tarih boyunca farklı yerleri gezip dolaşmak istemiştir fakat ulaşımın maliyetli olması bu isteklerini ertelemiştir. Günümüzde ise teknolojinin hızla gelişmesi ve ulaşımın kolaylaşmasıyla

insanlar isteklerini gerçekleştirmeye başlamışlardır. Ekoturizm bu isteklerin daha da artmasını sağlamıştır. Ekoturizmin faaliyetlerine katılım sağlayan turistler sahip olmak istedikleri casaret, dayanıklılık, güç gibi hisleri bu turizmde yaşamaktadır (Akpınar ve Bulut, 2010: 1580). Özellikle yaz aylarında yapılan deniz, kum, güneş gibi kitle turizminin cazip gelmemesiyle, insanların daha doğaya dönük tatil yapmak ve dinlenmek için turizm çeşitlerine yöneldikleri görülmektedir (Ankaya vd., 2018: 69). Ekoturizm kapsamında doğa, kırsal alanlar, denizler, göller, akarsular, dağlar, ormanlar, milli parklar, küçük yerleşim alanları, yerel yaşam, kültürel kaynaklar vb. yer almaktadır (İsayeva ve Kasalak, 2016: 183-200). Bu bağlamda, ekoturizm altında yer alan yayla turizmi, bisiklet turizmi, kuş gözleme (ortinoloji) turizmi, foto safari, akarsu sporları (kano-rafting), agro turizm (çiftlik turizmi), botanik (bitki inceleme) turizmi, mağara turizmi, atlı doğa yürüyüşü, kamp-karavan turizmi, dağ turizmi ve doğa yürüşleri gibi alternatif turizm türlerine yönelmektedir.

Yayla turizmi, doğayla iç içe yaşamayı sevenlerin, mecerayı sevenlerin günü birlik kullandıkları veya kısa süreli konaklamak için yüksek rakımlı yerlere yapılan turizm çeşididir. Yayla turizminin temel amacı, büyük kentlerde yaşayan insanların şehrin gürültüsü ve kirliliğinden kaçarak doğal çevrede kısa süreliğine dinlenme ve doğal yaşamla iç içe olma durumudur (Taştan ve Kızılırmak, 2019: 41).

Bisiklet turizmi, bir bisiklet etkinliğine katılmayı ya da etkinlikleri izlemeyi ifade eden faaliyetlerdir (Ritchie vd., 2010: 411). Bisiklet turlarına katılanlar yaptıkları seyahatlerde çeşitli manzaralarla karşılaşır, yerel halk ve kültürleriyle etkileşim kurarlar ve yerel halkın hizmetlerinden yararlanırlar. Bu şekilde yerel halkın ekonomisine de katkı sağlanmış olur (Han vd., 2016: 2). Bisiklet turları tatil ulaşımında araçların giremeyeceği alanlarda tercih edilen bir faaliyettir (Özdemir, 2015: 321). Bisiklet turlarına katılanlar için güvenlik, kesin yol işaretleri ve yönlendirmeler de önem arz etmektedir. Bisiklet turlarına katılan kişiler sağlıklı bir yaşam tarzını benimsemekte, doğaya yakınlık duymakta ve çevreye karşı daha duyarlı bir hale gelmektedir.

Kuş gözlemciliği (ornitoloji) turizmi, doğayı kuşların dünyasından tanımamızı sağlayan bir turizmdir. Turistlerin kuşları doğal ortamlarında çıplak gözle, teleskop ya da dürbün

gibi cihazlarla gözlemlenmeleri veya kuşların seslerini dinleyerek gözlem yapmalarındır. Turistler kuş gözlemciliği için seyahat ettikleri yerlerde konaklamaktadırlar ve bu yerlerde önemli turizm pazarı oluştururlar (Sop, 2015: 543). Kuş gözlemciliğinde dikkat edilmesi gereken nokta doğanın zarar görmemesidir. Doğanın zarar görmesi kuşların göç durumunu etkilemektedir (Akpınar ve Bulut, 2010: 1580).

Foto Safari, diğer önemli alternatif turizm çeşitlerindedir. Tabiat, iklim olaylarını, doğal güzellikleri, fauna ve flora çeşitlerini, farklı kültürel özellikleri, farklı yaşam tarzlarını, doğru zamanda ve yerinde görüntülemek isteyen amatör ya da profesyonel fotoğraf sanatına gönül verenlerin gerçekleştirdikleri etkinliklerdir. Foto safari turizmine gönül veren katılımcılar için iklim şartları, coğrafi özellikler, doğru konumlanmak, doğru ekipman ve doğru açıyı yakalamak önemlidir (Paslı ve Çelikkanat, 2019: 299).

Kano-Rafting, debisi ve akış hızı yüksek olan akarsularda ve nehirlerin üzerinde yapılan bir spordur. Rafting 1869 yılında Colorado nehri üzerinde Büyük Kanyon'da ilk kez gerçekleşmiştir. Rafting ile uğraşanlar hem çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için riskli aktivitelerle iç içe olmak isterler hem de yeni ve karmaşık bir deneyim yaşama isteklerini gerçekleştirmek için bu sporu tercih ederler. Ayrıca bu spor insanlara güçlerinin sınırlarını gösterme imkanı sunmaktadır (Wu ve Liang, 2011: 318).

Agro (çiftlik) turizmi, küçük çiftlikler başta olmak üzere çiftçilere ekonomik destek sağlamak için bahçe, bağ, ahır, kümes, tarla, ağıl gibi tarımsal üretim alanlarıyla geleneksel gıda işleme tesislerini ziyaret eden turistlerin; yerel halkın günlük işlerine katılmasını, çiftlik evinde konaklamasını, gezmesini, eğlenmesini, alışveriş yapmasını ve eğitim alması gibi aktivitelerin bir veya bir kaçını yapmasını sağlayan bir turizmdir (Türkben vd., 2012: 47). Agro turizm kırsal alanların sürdürülebilirliğine ve kalkınmasına katkı sağlamaktadır.

Botanik turizm, dünyaki endemik bitki türlerini öğrenmek, incelemek ve araştırmak için yapılan bir turizmdir. Botanik bahçeleri ve kamusal parklara yapılan ziyaretler de botanik turizmin içerisinde yer almaktadır (Taştan ve Kızılırmak, 2019: 30). Botanik turizmi, gezi ve eğlence amaçlı aktiviteleri içermekle birlikte botanik turizminin içerisinde yer alan botanik bahçelerinde; bisiklet gezileri, yürüyüşler, sergiler, festivaller, konserler, yoga ve

jimnastik programları, şenlikler, bitki gözlemlene ve bitki satış aktiviteleri gerçekleştirilmektedir (Hepean ve Özkan, 2005: 166).

Atlı doğa yürüyüşü, seyahat eden turiste gezilecek alanın doğal güzelliklerini at üzerinde canlı ve birebir görmelerine, tabiatla iç içe olmalarına, tahrip edilmemiş ve bozulmamış bölgelere girmelerine olanak sağlayan bir turizm faaliyetidir. Atlı doğa yürüyüşüne katılan turistlerin profesyonel kişiler tarafından bilgilendirilmesi gerekir (İnan, 2020: 77). Ekoturizme talebin artması atlı doğa yürüyüşüne de ilgiyi arttırmıştır. Atlı doğa yürüyüşleri ve bisiklet turları doğaya zarar vermeyecek şekilde ulaşım sağlar.

Kamp karavan turizmi, modern yaşam ve doğa arasındaki boşluğu dolduran, uzun yıllar bir yaşam tarzı olan ve artık turistik bir tüketim olarak karşımıza çıkan bir turizm çeşididir (Bilim ve Özer, 2021: 2-5). Geçmişten günümüze kadar insanlar yürüyüş yapmış ve kamp kurmuşlardır. Son yüzyıllarda özellikle gelişmiş olan ülkelerde ekoturizme ilginin artmasıyla boş vakti artan insanların kent yaşamından sıkılıp doğayla başbaşa kalmak için doğa yürüyüşü yapma, kamp kurma ve karavanla seyahate çıkma sayılarında artış olmuştur (Cole, 2004: 41-42).

Mağara turizmi, mağaralar, fiziksel çevrenin yüzeyindeki ve yeraltındaki dönüşüm sürecine müdahale eden ve vahşi yaşamı barındıran bir karst sisteminin kilit unsurlarını oluşturan bir turizm çeşididir. Dünyanın farklı yerlerinden turistleri çekebiyen doğanın ve ekoturizmin bir parçasıdır (Okonkwo vd., 2017: 16). Yerli ve yabancı turistler tarafından mağaralar bilimsel ve sportif amaçlı ziyaret edilmektedir. Ayrıca geçmişte ibadet, sığınak ve barınak olarak da kullanıldığından ziyaretçiler tarafından dikkat çekmektedir. Mağaralar inanç turizmi ve sağlık turizminde de kullanılmaktadır (Arpacı vd., 2012: 59-62).

Dağ turizmi dağlık alanlara seyahat etme, kent hayatının stresinden uzak durmak için dinlenme, tatil yapma ve dağ sporlarıyla vakit geçirmek için tercih edilen bir turizm çeşididir (Dinç, 2012: 509). Dağ turizmi tırmanma sporunu, yürüyüşü, kaya tırmanışını, buz tırmanışını ve kayaklı dağcılığı kapsamaktadır. Dağcılık ayrıca kitlesel bir turizm şeklidir (Somuncu, 2004: 1-19).

Doğa yürüyüşü (trekking), insanların doğada birkaç saat veya haftalarca yürüyüş yapmalarını sağlayan, yerel halkla iletişim halinde olmayı sağlayan, şehir hayatından uzaklaşıp rahatlamak ve vücut sağlığı için yapılan şahsi, herhangi bir yetenek gerektirmeyen sportif bir turizm çeşididir (Saatcı ve Demribulat, 2019: 327). Doğa yürüyüşüne çıkanlar, bilinçli bir şekilde yürüyerek, bisikletle, tekneyle veya kayakla bir yolculuğa çıkar. Doğayı yoğun bir şekilde yaşamak için zorlu arazilerde doğal yolları tercih ederler. Günümüzde doğa yürüyüşü turları da tur operatörleri tarafından bir keşif gezisi olarak organize edilmektedir. Doğa yürüyüşü sadece uzak ülkelerde değil, dünyanın her yerinde yapılabilecek bir turizmdir (Reuter ve Pechlaner, 2012: 7).

Su altı dalış turizmi (scuba diving), su altında bulunan fauna, flora ve tarihi kültür kalıntılarını görme, fotoğraflarını çekme, kayda alma ve su altında balık avlama amaçlı gerçekleştirilen sportif, tanıtım ve eğitim amaçlı dalışlar ile kıyılarda verilen ikram ve konaklama hizmetlerini kapsayan bir turizmdir (Yaşar, 2011: 36). Su altı dalış turizmine talebin artması, turistlerin deneyimli dalgıçlarla deniz doğasına tanık olma ve onu deneyimleme isteğinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda teknoloji, eğitim ve ekipmandaki gelişmeler yoluyla çekici sualtı manzaralarına daha fazla erişimin olması su altı dalış aktivitesini desteklemiştir. Su altı dalış turistleri, 91 ülkede mercan resiflerini ziyaret ederek dünyayı dolaşmaktadır (Dimmock ve Musa, 2015: 52).

Balon turizmi, doğanın ve kültürel varlıklarının ziyaret edilmesi ve sıcak hava balonları ile gökyüzünde izlenmesi, fotoğraflarının çekilmesi ve kayda alınması gibi aktivitelerin gerçekleştirildiği turizm çeşididir (Özen ve Özdemir, 2019: 581). Diğer bir tanıma göre balon turizmi; açık hava ortamında gökyüzünde gerçekleştirilen, katılımcının belirli ölçüde heyecan duymasına, adrenalin yaşamasına neden olan ve belirli ölçüde risk durumu içeren, ticari anlamda işleyen faaliyetler bütünüdür (Bentley vd., 2001: 32)

Yamaç paraşütü, insanların gökyüzünde bir kuş gibi uçmasını ve doğayı kuşbakışı seyretmesini sağlayan bir doğa sporudur (Batman ve Demirel, 2015: 14-15). Paraşütü kullanan kişi yüksek bir zeminden veya vinç ile havalanmaktadır. Havalanma esnasında, paraşütün kubbeye bağlı kontrol iplerinin çekilmesiyle, iki eksenle kontrol edebilen ve

paraşütü kullanan kişinin bacaklarının enerjisi ile yere inebilmeyi sağlayan bir hava aracıdır (Ingram ve Durst, 1989).

Av turizmi, doğada rehber eşliğinde, köpeklerle, gerekli ekipmanlarla, yiyecek ve konaklama sıkıntısı yaşanmayacak şekilde turistlerin zaman geçirmek için tercih ettikleri bir turizm aktivitesidir. Av turizmi, kırsal alanların yerel ekonomilerini güçlendirmekte ve önemli habitatların korunmasını sağlamaktadır (Willebrand, 2009: 209-210). Turistlerin av turizmi izin belgeleriyle doğada oluşturulan av alanlarında, avlanılmasına izin verilen hayvanların avlanmasını sağlamak, spor yapmak ve doğayla baş başa kalıp dinlenmek için yaptıkları seyahatleri kapsayan bir ekoturizm çeşididir. Av turizmini hobi edinerek seyahat eden yerli ve yabancı turistler bulunduğu yerde gördükleri hizmetlere karşı ödemelerden dolayı ülke ekonomisine de katkı sağlamaktadırlar (Taştan ve Kızılırmak, 2019: 29).

2.5. Ekoturizmin Etkileri

Ekoturizm, olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel etkiler olmak üzere üç başlık altında değerlendirilmektedir (Kasalak ve Akıncı, 2015: 189).

2.5.1. Ekoturizmin Ekonomik Etkileri

Ekoturizm, turizm içinde dünyanın en büyük endüstrisi olarak yerini almakta ve doğal güzelliğe sahip ve kültürel yönden benzeri olmayan alanlar için gelecek vadeden ekonomik imkanlar sunmaktadır. Gaul (2003)'e göre ekoturizmin olumlu ekonomik etkileri (Kuter ve Ünal, 2009: 152):

- Yerel halkın istihdamını artırır ve ek bölgesel gelir sağlar.
- Kırsal alanlar için ekonomik fırsatlar yaratır.
- İş olanakları sağlar.
- Kültür turizmi ve tarihi turizmi harekete geçirir.
- Gelirin ekoturizme yönelik ekolojik alanlarının korunması için politik ve finansal destek sağlamaktadır.

Ekoturizmin olumlu ekonomik etkilerinin yanında olumsuz etkileri de mevcuttur. Bu olumsuz etkileri şu şekilde sıralayabiliriz (Jiang, 2008: 119; Ayotte, 2009: 25):

- Ekoturizm endüstrisinden sınırlı sayıda gelirler (genellikle düşük sezonda) elde edilmektedir.
- Enflasyon artışı nedeniyle, kırsal alanlarda satılan birçok hizmetin fiyatları artışa sebep olmaktadır.
- Belirli bir faaliyet biçimi üzerinde ekonomi aşırı bağımlılık göstermektedir.
- Yeni tüketicilerin bölgeye girmesiyle birlikte yerel ekonomideki enflasyonist maliyetler ve turizm kalkınma döngüsü başlarken arazi fiyatlarında artış meydana gelmektedir.
- Tesislerin ve altyapının gelişmesinde yerel olarak üretilen mallar, hizmetler ve emek gücünün yerine ithalata bağımlılık artmaktadır.
- Yarı zamanlı, sezonluk ve düşük dereceli istihdam yaratmaktadır.

Ev sahibi topluluklar ve yerel halk için somut ekonomik faydalar, topluluk temelli ekoturizmin başarısı için esastır, çünkü bu tür faydalar ilgili toplulukların yaşam kalitesini iyileştirme üzerinde doğrudan (olumlu) bir etkiye sahip olma eğilimindedir. Yerel halkın ekoturizmin gelişimine ve büyümesine yönelik olumlu tutumu, sektörün başarısına ve sürdürülebilirliğine dönüşürken; öte yandan topluluklar tarafından ekoturizme karşı olumsuz tutumların benimsenmesi, ekoturizm için destek eksikliğine dönüşmektedir. Bu nedenle, ev sahibi toplulukların ve yerel halkın ekoturizm faaliyetlerinin yürütülmesine katılmaları ve bu faaliyetlerden ekonomik olarak yararlanmaları esastır, çünkü bu tür faaliyetler yakın çevrelerinde meydana gelmektedir (Harilal ve Tichaawa, 2020).

2.5.2. Ekoturizmin Çevresel Etkileri

Ekoturizmin, diğer turizm faaliyetlerde olduğu gibi çevrenin üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olmaktadır. Temelinde ekosistemin korunması olan ekoturizm, doğal çevre üzerinde en düşük olumsuz etkiye sahiptir (Demir ve Çevirgen, 2006: 68). Ekoturizmin bölgesel ve yerel halk üzerindeki olumlu çevresel etkileri şu şekilde sıralanmaktadır (Jiang, 2008: 119):

- Çevrenin korunmasını teşvik etmekte, yaşam kalitesini arttırmaktadır.

- Çevre eğitimi sağlamakta ve doğaya, özellikle de öğrencilere yönelik sağlıklı tutum ve davranışları geliştirmeye yardımcı olmaktadır.
- Kamusal çevre bilincini arttırmakta ve insanların çevreye özen göstermelerini sağlamaktadır.
- Ekoturistlerin habitat geliştirme ile ilgili yardımları artmaktadır.
- Daha fazla biyolojik çeşitliği muhafaza etmektedir.

Ekoturizm hareketinin olumlu çevresel etkilerinin yanında, ekoturizm seyahatleri iyi organize edilmezse, kitle turizmindeki gibi doğal çevrenin bozulmasına sebep olabilmektedir (Kahraman ve Türkay, 2014: 48). Ekoturizmin olumsuz çevresel etkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Cinnioğlu, 2015: 16):

- Doğa yürüyüşü etkinliklerinin artması yürüyüş yollarının zarar görmesine hatta yok olmasına neden olmaktadır.
- Safari etkinlikleri yaban hayatını, hayvanların yaşadıkları doğal ortam alanlarının ve besin kaynaklarının azalmasına neden olmaktadır.
- Milli parklarda ortaya çıkan kirlilik nedeniyle buralarda yaşayan hayvanların hayatlarını sürdürdükleri doğal alanlarını terk etmelerine neden olarak yaşamları tehlike altına girebilmektedir.
- Yetersiz alt yapı nedeniyle doğal kaynaklar kirletilmektedir.
- Denize kıyısı olan yerlerde yapılan otel inşaatları mercan kayalıklarının zarar görmelerine ve bölgede yaşayan halkın geçim kaynağı olan balıkçılığın da zarar görmesine neden olmaktadır.

Birçok biyofiziksel etki ziyaretçi deneyimini de olumsuz etkilemektedir. Buckley ve Pannell (1990), doğal çevreye verilen zararı, ziyaretçi deneyimindeki en büyük olumsuz etkilerden biri olarak belirtmiştir. Bu tür deneyimler üzerindeki ek etkiler arasında gürültü (insan ve mekanik), görsel etkiler (altyapı geliştirmeleri ve işaretler gibi) ve kalabalık yer almaktadır. Ayrıca, hem toplam insan sayısı hem de grup büyüklüğü, ziyaretçilerin doğal alanlardaki deneyimlerini etkileyen koşullardır (Chin vd., 2000: 25).

2.5.3. Ekoturizmin Sosyo-Kültürel Etkileri

Kırsal alanlarda ekoturizmin amaçlarından biri, toplumsal gelişmenin desteklenmesidir. Ekoturizm faaliyetleri, konut sakinleri için istihdam olanakları yaratan yerel sanayilerin gelişimini teşvik etmektedir. Ekoturizm gelişimi; sağlık hizmetleri, eğitim ve diğer hizmetler gibi kamu mallarında iyileşmeye yol açmaktadır. Buna ek olarak birçok bölgede ekoturizm, yerel bilginin geliştirilmesi ve yerel kültür varlıklarının canlandırılması için bir araç olarak görülmektedir. Bununla beraber, ekoturizmin gönüllü faaliyetleri teşvik ettiği, araştırma fonuna katkıda bulunduğu görülmektedir (Ounmany, 2014: 18).

Ekoturizmin Gaul (2003)'e göre sosyo-kültürel açıdan pozitif etkileri vardır. Bunlar kültürel kaynakların korunması ve yaşam şartlarının iyileştirilmesidir (Kuter ve Ünal, 2009: 153). Ekoturizmin bölgesel ve yerel halk üzerindeki olumlu sosyo-kültürel etkileri şu şekilde sıralanabilir (Koens vd., 2009: 1227):

- Toplumun sosyal refahını geliştirmektedir.
- Halk içindeki yoksun grupların güçlenmesine yardımcı olmaktadır.
- Kırsal alanların itibarını arttırmaktadır.
- Eğitim ve sağlık şartlarının iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır.
- Yerel halkta güven ve benlik saygısı oluşturmaktadır.
- Topluluk organizasyonlarının artırılmasına katkıda bulunmakta ve sosyal sermayeyi arttırmaktadır.
- Yerel kültürün gelişmesine katkıda bulunarak tanıtılmasını sağlamaktadır.

Yerel halk turizm faaliyetlerini özümsememiş ya da yaşadıkları yerde yapılan turizm aktivitelerinden olumsuz olarak etkilenmiş ise ekoturizmin sosyo-kültürel çevre üzerinde olumsuz etkileri meydana gelebilmektedir. Yerel halk, kültürel miraslar ve gelenekler uygulanan turizm aktiviteleri sonucunda olumsuz etkilenmektedir. Ekoturizmden beklenen faydaların toplumun geniş tabanına ulaşamaması, gelişim halindeki yerel halkı ötekileştirebilmektedir (Özkök ve Çoban, 2009: 599).

2.6. Türkiye’de Ekoturizm

Ekoturizmin konusu Türkiye’de ilk kez Dalyan - İztuzu’nda 1987’de otel temelinin atılması ile gündeme gelmiştir. Otel inşaatı İztuzu kumsalını yuva yapma alanı olarak seçen Caretta Caretta cinsi deniz kaplumbağalarına zarar vereceği için ekolojistler otel inşaatına yoğun tepki göstermiş ve inşaat iptal edilmiştir. Bu doğrultuda, Köyceğiz-Dalyan yöresi de “*Özel Çevre Koruma Bölgesi*” şeklinde ilan edilmiştir (Tutcu, 2021: 10).

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın (2007) hazırladığı “*Türkiye Turizm Stratejisi 2023*” adlı bölgede ekoturizme ilişkin temel hedefler şu şekilde ifade edilmiştir (Kaypak, 2010: 107):

- Yerel halkın turistik ürün, kalite, hediyelik eşya yapımı, servis ve işletmelerin yönetimi hususlarında eğitilmesi,
- Etnografik ve ekolojik özelliklerin sergilenmekte olduğu müze evlerin açılmasının teşvik edilmesi,
- Bölgeye girişlerde onay noktalarının oluşturulması ve turistlere çeşitli güzergahlarda yöresel özellikleri gösteren dinlenme noktalarıyla gezilecek yerlerin güzergahlarını gösteren haritaların verilmesi,
- Doğa turizminde kullanılacak alanlarda tuvaletlerin, çeşmelerin, barınakların, mesafe ve yön levhalarının tanımlanıp rotaların belirlenmesi hususunda GPS ile uydulara tanıtılması ve yeni taşıt yollarının açılması.

Türkiye’nin sahibi bulunduğu doğal değerler temel olarak milli parklar, tabiat alanları, tabiat koruma alanları, tabiat anıtları, yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları, yaban hayatı üretme istasyonları, muhafaza ormanları, tohum ve gen bahçeleri, özel çevre koruma alanları, tabiat parkları, doğal ve arkeolojik sit alanları, uluslararası anlaşmalarla korunan alanlardan (Ramsar alanları) meydana gelmektedir. Türkiye’de Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün (2020) verileri doğrultusunda 44 adet milli park, 247 adet tabiat parkı, 30 adet tabiat koruma alanı, 116 tabiat anıtı, 82 adet yaban hayatı geliştirme sahası mevcuttur. Toplam korunan alan sayısı 1.632’dir (Tutcu, 2021: 9-10).

Türkiye oldukça büyük bir turizm potansiyeli bulunan bir ülke niteliğindedir. Türkiye’nin doğal ve kültürel kaynakları son derece zengin olup, ülkede dört mevsim

yaşanabilmektedir. Ayrıca ülkenin üç tarafı denizlerle çevrilidir ve 8000 km civarında kıyı uzunluğu mevcuttur (Kahraman ve Türkay, 2014: 50). Bu sebepten Türkiye, uzun senelerce turizm alanında deniz-kum-güneş turizmi ile öne çıkmıştır. Ancak dünya genelinde sürdürülebilir turizm anlayışına paralel olarak gelişim göstermiş olan alternatif turizm türlerine yönelik talebin artış göstermesi neticesinde, Türkiye’de de alternatif turizm türlerine ilişkin arayışlar yaşanmış ve turizm dört mevsime ve Türkiye’nin bütününe yayacak turizm çeşitlerine yönelim hızlanmıştır (Eskin vd., 2017: 17). Türkiye’deki dağlar, mağaralar, yaylalar, göller, akarsular, denizler, termal kaynaklar vb. değerlendirildiğinde, Türkiyenin ekoturizm açısından da ciddi bir potansiyelinin olduğu görülmektedir (Kahraman ve Türkay, 2014: 50).

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE BİLİNCİ

3.1.Çevre Kavramı ve Önemi

Türkçe'ye Fransızcadan giren çevre kelimesi, Fransızca'da "çevrelemek" anlamına gelen "Environia" kelimesinden yola çıkılarak türetilmiştir (Belli, 2019: 3). Çevre, toplumun veya herhangi bir canlının yaşadığı ortamlardır (Aydın, 2011: 27). Çevre, toplumun ve tüm habitatların ve habitat koşullarının toplamı için genel bir terim olarak kullanılmıştır (Mason ve Langenheim, 1957: 330).

Çevre, her alan içerisinde her zaman önem tartışıldığı için yeni anlamlar kazanmış olan geniş bir kavramdır. İnsan odaklı bir tanım yapacak olursak çevre, insan faaliyetleri üzerinde hemen ya da uzunca bir süre içinde dolaylı ya da doğrudan bir etkide bulunabilecek kimyasal, fiziksel, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır. Çevre tüm canlı ve cansız varlıkları kapsadığı gibi, temel olarak insanların birbirleriyle ve diğer canlılarla ilişkilerindeki sosyal, ekonomik, tarihsel ve kültürel yapıları kapsar (Güler vd., 2019: 106). Ayrıca, turizm, özellikle doğa turizmi, biyolojik çeşitlilik ve zengin ve çeşitli bir çevrenin yarattığı çekiciliklerle yakından bağlantılıdır (Sunlu, 2003: 266). Çevre ve turizm, birbirleriyle ortak bağlantıları olan iki kavramdır. Çevre, turizmin ana kaynağı özelliklerini taşımasıyla beraber turizmin en önemli etkileri de çevre üzerinde gerçekleşmektedir. Turizmin devam edebilmesi için doğal çevrenin var olması gerekmektedir. Turizm çevredeki doğal kaynakları kullanırken, bir yandan da onu korumak zorunda olan önemli bir sektördür (Demirtaş, 2011: 330).

Ekoturizm çevre üzerinde en düşük olumsuz etkiye sahip ve turizmden elde edilecek gelirlerin korumacılık için kanalize edileceği bir turizm şeklidir. Aynı zamanda ekoturizm, çevredeki iki önemli nokta olan, kültürel ve biyolojik çeşitliliğin devamlılığına odaklanır. Ekoturizm çevrede olumsuz etkiler yaratma potansiyeline sahip olduğu kadar çözüm üretme potansiyeline de sahiptir (Stronza, 2000: 5).

3.2. Çevreyle İlişkili Kavramlar

3.2.1. Çevre Eğitimi

Çevre eğitimi, çevreye hassas ve çevrenin korunması hususunda pozitif tutum ve davranışlara sahip insanlar yetiştirmeyi amaçlamakla birlikte, çevre sorunlarının çözümünde en üst seviyede yer alır. Çevre eğitimi için ilk etapta güçlü bir çevre bilincinin olması gerekir (Demir ve Yalçın, 2014: 7). Bireylerin sosyal, kültürel, doğal ve yakın çevrelerine karşı oluşturdukları tutum geliştirme süreci çevre eğitimi içerisinde yer almaktadır (Afacan ve Demirci Güler, 2011: 905).

Bireylerin çevre bilincini benimseyip davranışlarına yansıtması ve günlük yaşamda bu davranışlarının çevre üzerinde oluşturacağı etkiler konusunda bilgi sahibi olabilmesinden dolayı çevre eğitiminin alınması büyük ölçüde önem arz etmektedir. Dünyamızın ve çevremizin yaşanılabilir bir halde olması ve gelecek nesillere temiz bir yeryüzü bırakmak için çevre eğitimiyle çevre bilincine sahip olunmalıdır. Böylelikle sağlıklı ve çevreye karşı hassas davranan nesiller yetişecektir (Ünal vd., 2001: 6).

Çevre eğitiminin amacı, insanlarla doğa arasında saygıya dayalı ve çevreye zarar vermeyen davranışları üretecek şekilde sağlıklı bir iletişim kurmaktır. Yani çevre eğitimi ile yalnızca çevre konusunda bilinçlendirme yapılmamalı, çevreyi geliştirip, koruyacak tutum ve davranışların kazandırılması sağlanmalıdır (Uzunoğlu, 1996: 8).

Bazı ülkelerde uygulanmakta olan çevre eğitiminin temel amacı, insanlara olumlu tutum ve davranış kazandırmaktır. Tutumlar hem düşüncelere, duygulara ve bilgilere dayalı hem de toplumsal, bireysel değerlere ve inançlara bağlı olarak gelişirler ve insandan insana farklılık göstermektedir. Bir bireyin tutumu onun ne düşündüğü, ne hissettiği, neye inandığı ve nasıl hareket ettiğinin göstergesidir (Kahyaoğlu vd., 2008: 43).

3.2.2. Çevre Koruma

Çevre koruma; doğal çevrenin, tabiatın, biyolojik çeşitliliğin ve ekosistemlerin korunması, devamlılıklarının sağlanması, iyileştirilmesi ve bu alanlardaki, bitki ve hayvan türlerinin muhafazası ile ekolojik denge ve ekosistem değerlerinin korunması olarak tanımlanmaktadır (Alica, 2012: 189). Doğal çevrenin korunması; doğal kaynakların

muhafaza edilmesini, zarar görmesinin engellenmesini, bakımının, onarımının yapılmasını, iyileştirilmesini, kullanımda ortak faydanın gözetilmesini ve insan hakları ihlallerinin önlenmesini içermektedir (Baylan ve Karadeniz, 2006: 152). Dolayısıyla, çevrenin korunması; bireylerin çevrenin önemini anlamalarıyla, çevre bilincine sahip olmalarıyla, olumsuz davranışlardan sakınmalarıyla ve doğanın var olan dengesini korumayla mümkün olacaktır (Türk, 2013: 134). Çevrenin korunması ve çevrede yer alan kültürel değerlerin korunması için aşağıda yer alan stratejiler takip edilebilir (Demir ve Çevirgen, 2006: 160):

- Çevrenin ve kültürel değerlerinin envanteri çıkarılmalı, potansiyelleri değerlendirilmeli ve elde edilen bilgiler bir yerde toplanmalıdır.
- Çevrenin korunmasında özel metotların kullanılması gerekir.
- Ormanlık alanlar, milli parklar, kıyı bölgelerindeki alanlar gibi koruma alanlarıyla alakalı planların hazırlanması ve özel mülkiyete ait alanlar içinde planların yapılması teşvik edilmelidir.
- Çevrenin korunması temeline dayalı endüstrinin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.
- Seyahat acentaları ve ziyaretçilerin çevrenin hassasiyetinin farkında olmaları gerekmektedir.

Çevre korumanın kritik bir yönü, insanların çevrenin farklı yönlerine atfettiği değerler tarafından yönlendiriliyor olmasıdır. Bu değerlerin araç olması gerekmez, ancak çevre koruma için motive edici faktör her zaman insanların istemediği çevre değişikliklerinin önlenmesidir. Bu nedenle, kıyı erozyonunun önlenmesi veya orman yangınları riskini azaltmak için ekosistemlerde istenmeyen doğal değişikliklerin önlenmesi ile ilgili faaliyetler çevre koruma olarak dahil edilebilir. Bu tür önlemler ekosistemleri insan faaliyetlerinden korumayı değil, insan çıkarlarını tehdit ettiği düşünülen doğal güçlerden korumayı amaçlamaktadır (Hamilton vd., 2018: 1343). Çevrenin korunması, şu anda, küresel veya sınır ötesi bir boyut üstlenen, işbirliği ve uluslararası düzenlemelerin ana alanıdır. Çevre sorunlarının kalıcılığı, amacı ve zamanlar arası doğası, küresel önleme eylemlerini gerektirir (Dogaru, 2013: 1348).

3.2.3. Çevre Etiği

Çevre etiği insanların ve doğal çevrenin arasındaki ilişkileri inceleyerek, insanların canlı ve cansız çevreye karşı davranışlarında nelerin iyi, nelerin kötü olduğu sorularını sorar ve iyi olanın yapılmasını, kötü olandan sakınılmasını sistematik bir biçimde inceleyen mesleki ve uygulamalı bir etik dalıdır. Çevre etiği, doğayı bozacak olan davranışlardan vazgeçmeyi ve gelecek kuşaklar için kaynakların korunmasını öngörür (Ergün ve Çobanoğlu, 2012: 111).

Çevre etiği, insanların çevre ve insan dışı içerikleri ile ahlaki ilişkisini ve ayrıca çevrenin değerini ve ahlaki durumunu inceleyen felsefe disiplini. Çevre etiği, 1970'lerin başında felsefenin yeni bir alt disiplini olarak ortaya çıktığında, bu geleneksel insan merkeziliğe bir meydan okuma olarak oluşturuldu. Çevre etiğinin pratik amacı, Dünya'nın çevresini korumayı ve çevresel bozulmayı düzeltmeyi amaçlayan sosyal politikalar için ahlaki temeller sağlamaktır (Brennan ve Lo, 2002).

İnsanların çevreye zarar vermesiyle ve bu zararların büyük boyutlara ulaşmasıyla çevreye karşı ahlaki sorumluluk anlamında çevre etiği kaçınılmaz bir duruma gelmiştir. Çevre konusunda insanlar bütün seçenekleri kullanmış ve en sonunda çevrenin korunması üzerinde hem fikir olmuşlardır (Mahmutoğlu, 2010: 104-105).

Çevre etiğinin amacı, insanları ve doğayı korumak için teknolojinin tehlikelerine karşı insanları uyarmak ve çevrenin kötü amaçlar için kullanılma olasılığının var olduğunu göstermektir. Çevre etiği ayrıca doğanın korunmasının yanında insanların mutlu olmasını da sağlar (Sönmez, 2017: 2). Çevre etiğinin amaçları aşağıda belirtildiği şekilde sıralanabilir (Zheng ve Dai, 2012: 86):

- Bölgesel sürdürülebilir kalkınmayı hedefler,
- Nüfusu, kaynakları, çevre ve ekonomik kalkınma ilişkisini uyumlu hale getirir,
- İnsanların doğal çevrelerine karşı sergilemiş olduğu davranışlarına ahlaki açıdan sorumluluk kazanmasına rehberlik eder,
- Hukuk sistemini güçlendirir,
- Halkın çevre bilincini artırır.

Çevre etiği kendi amaçlarıyla beraber genel etiğin amaçlarını da benimsemektedir. Çevre etiğinin temel amacı genel etikte olduğu gibi insanların mutlu olmasını sağlamaktır. Çevre etiğinin insanları mutlu etme amacı kendi içinde iki amaca ayrılmaktadır. Bunların ilki; insanlara başarılı olması, mutlu ve eksiksiz birer hayat sağlayacak prensip ve normların oluşturulmasıdır. İkincisi ise, insanların birbirlerine bağlı olduğu ortak yaşamın prensiplerinin ve normlarının oluşturulmasıdır (Wbgu'dan aktaran Kılıç, 2008: 37).

3.2.4. Çevreci Tüketici

Çevreci tüketici, çevreye zarar vermemek için hassas davranışlar sergileyen ve alternatifler arasında yeşil ürünleri tercih edip satın alan tüketicilerdir. Çevreci tüketiciler, çevrenin korunmasında yalnızca hükümetin, çevrecilerin ve bilim insanlarının değil, tüketicilerin de bu konuda rol almasının gerekliliğini savunur. Ayrıca çevreci tüketiciler daha az dogmatik, yeni fikirlere ve ürünlere karşı daha hoşgörülü ve daha açık fikirlidirler. Açık fikirli olmaları, yeşil ürünleri ve davranışları daha kolay kabul etmelerini sağlar (Shamdasani vd., 1993: 490-491).

Straughan ve Roberts'a (1999) göre, çevre sorunlarıyla ilgili pazarlama araştırmaları ve ekoloji hareketinin dikkatleri, kirlilik ve enerji tasarrufuna odakladığı 1960'lardan itibaren farklı aşamalarda ilerlemiştir. O zamandan beri, çevre sorunlarıyla ilgili endişeler her geçen on yılda artmıştır. Bugün, sürdürülebilirlik sadece iyi bilinen bir konuyu yansıtmakla kalmamakta, aynı zamanda hükümetler ve genel olarak halk ve buna bağlı olarak pazarlamacılar için de kritik bir endişe haline gelmektedir; çevreci tüketiciye hitap etmek (hızla artan bir pazar segmenti olarak), rekabet avantajı ve katma değer kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Dünyanın kirlilik ve bozulma seviyelerine ulaştığı algısı, çevre koruma hareketinin yükselişine ve büyümesine ve buna paralel olarak yeni bir pazar segmentinde hızlı genişlemeye katkıda bulunmaktadır. Çevreci tüketicilerin çevreci davranışlarda bulunma olasılığı en büyük katkılardandır (Paço vd., 2019: 999).

Dünya genelinde 19. yy'ın sonları ve 20. yy'ın sonlarında yaşanan geniş çaplı teknolojik gelişmeler, insan hayatını da değiştirmiştir. Televizyon, internet, üretim, kişisel bilgisayarların kullanımı gibi diğer alanlarda da yaşanan bu değişimler, klasik tabirle dünyanın büyük bir köy haline gelmesine neden olmuştur. Bu gelişmelerle beraber, doğal

kaynakların azalması, azon tabakasının zarar görmesi ve tarım alanlarının yok olmaya başlaması gibi insanları olumsuz yönde etkileyebilecek çeşitli sorunların, tüketiciler tarafından fark edilmesi de aynı zamanlarda ortaya çıkmaya başlamıştır (Çabuk ve Nakıboğlu, 2003: 42-43). Bu gelişmeler ile doğal çevredeki kaynakların kullanımına bakıldığında tüketiciler gelecekte yaşanmasını istedikleri “*iyi hayat*” düşüncesi için endişelenmeye başlamışlardır (Zinkhan ve Carlson, 1995: 1).

Çevreci tüketiciler, bu endişelerin giderilmesi için teknolojik gelişmelerin ve üreticilerin üretim çabalarını daha çevreci hala getirmelerinin yeterli olduğunu düşünmektedirler. Birden fazla bilim adamı ise teknolojik gelişmelerin, çevre kirliliği, arıtma, atık kontrolü gibi konularda faydalı olsa da çevre ile ilgili sorunların çözümünde tek başına yeterli olamayacağını düşünmektedir. Çevresel sorunların çözülebilmesi için insanların, ev atıklarının geri dönüştürülmesi ve toplu taşımacılık ile ilgili davranışlarına dikkat etmeleri gibi çevre bilincine uygun yaşam tarzına ilişkin tutumlarına uyum sağlamaları gerekmektedir. Çevre bilinciyle gerçekleştirilen davranış biçimlerinin en önemlisi de, tüketicilerin satın alma davranışlarında ve ürün tercihlerinde, az enerji harcayan ev aletleri, geri dönüşümlü, geri kullanıma imkan veren veya kağıt ambalajları olan çevreye olumsuz etkide bulunmayan ürünleri tercih ettikleri çevreci tüketicilik anlayışıdır (Çabuk ve Nakıboğlu, 2003: 43).

3.3. Küresel Çevre Sorunları ve Nedenleri

Dünyanın pekçok yerinde mevcut çevre imkanlarını zorlayacak ölçüde hızlı bir şekilde artan nüfus, bu nüfusun yeryüzündeki ekolojik sisteme ve doğal kaynaklara yüklediği baskı, eğitim, beslenme, artan kirlilik, tükenen canlı çeşitleri, yerleşim, hızlı kentleşme, sağlıksız endüstrileşme ve iklim değişiklikleri önemli çevre problemlerine neden olmaktadır. Çevre sorunlarıyla baş edebilmenin en önemli yolu çevre bilincinin kazandırılmasıyla ve düzenli bir çevre eğitiminden geçmektedir (Yücel ve Morgil, 1998: 84).

Dünya genelinde hızla artan nüfus miktarı, plansız kentleşme, kimyasal maddelerin bilinçsiz kullanımı, nükleer çalışmalar gibi çeşitli faktörler hava, su ve toprağın var olan

yapısını ve özelliklerini değiştirerek dünyanın doğal dengesini bozmaktadır. Bu durumda çeşitli çevre sorunlarına ve çevre kirliliğine neden olmaktadır (Çokadar, 2009: 85).

Çevre kirliliği, canlıların sağlığını olumsuz etkilemekte ve aynı zamanda çevredeki cansız varlıkların zarar görmesine neden olmaktadır. Bu kirlenme sonucunda cansız varlıklar özelliklerini havaya, suya ve toprağa yabancı maddelerin karışmasıyla kaybetmektedir. İnsanlardan kaynaklanan, ekosistemlerde dengeyi bozan en önemli nedenler arasında da ekolojik tahribat gelmektedir. Bu tahribat canlıların uyum içinde yaşamlarının sürdürülebilirliğine engel olmaktadır. Çarpık kentleşme, teknolojik gelişme, kültürel uyumsuzluk ve hızlı nüfus artışıyla beraber tüm canlıların yaşamları olumsuz etkilenmekte, çevre kirliliğiyle beraber doğal yapıyı bozarak insanların zihinsel, fiziksel ve sosyal problemler yaşamalarına sebep olmaktadır (Tanrıseven, 2019: 72). Çevre sorunlarının insanları tehdit eden bir duruma gelmesinin nedenlerinden biri, insanların doğal çevrenin bozulmasında büyük etken olmasından kaynaklanmaktadır (Kılıç, 2006: 108-109).

Doğada birçok nedenden dolayı çok sayıda çevre kirliliği çeşidi bulunmaktadır. Dünyada en fazla yayılmış olan çevre kirliliği çeşitleri hava kirliliği, toprak kirliliği, su kirliliği, gürültü kirliliği ve radyoaktif açıdan kirlenmedir. Çevre kirliliği nedenleri kısaca aşağıdaki gibi sıralanabilir (Havugimana vd., 2017: 55):

- *Hava kirliliği:* İnsanların sebep olduğu havayı kirleten başlıca etkenler; kimyasalların ve patiküllerin atmosfere salınması, yaygın hava kirleticileri, karbon monoksit, kükürt dioksit, fotokimyasal ozon ve dumanlar, azot oksitler ve hidrokarbonlardır.
- *Toprak Kirliliği:* İnsanlar tarafından kimyasalların toprağa dökülmesiyle veya yeraltına sızmasıyla toprak kirliliği meydana gelmektedir. En önemli toprak kirleticileri arasında hidrokarbonlar, ağır metaller, herbisitler, böcek ilaçları ve klorlu hidrokarbonlar yer almaktadır.
- *Su Kirliliği:* Atık ürünlerin ve kirletici maddelerin nehir drenaj sistemlerinin yüzey akışına salınması, yeraltı sularına sızması, sıvı dökülmeleri, atık su deşarjları ile çöpler doğal çevre ve insan hayatını olumsuz etkilemektedir.

- *Gürültü Kirliliği*: Karayolu gürültüsünü, uçak gürültüsünü, endüstriyel gürültüyü ve ayrıca yüksek yoğunluklu sonarı kapsamaktadır.
- *Radyoaktif Açıdan Kirlenme*: XX. yy'da nükleer enerji üretimi ve nükleer silah araştırmaları, üretim ve dağıtım gibi atom fiziğindeki faaliyetlerinden kaynaklanan bir kirlenmedir.

Büyük boyutlara ulaşan küresel çevre sorunlarına zaman ilerledikçe bir yenisi eklenmekte olup kültürel, tarihi ve doğal kaynaklar bilinçsizce tüketilmektedir. Çevre sorunlarına karşı alınacak en önemli tedbirin insanlara çevre bilincinin aşılması olacaktır. İnsanların çevre bilinciyle hareket etmesi birçok çevre sorununu çözüme kavuşturacaktır (Karataş, 2016: 4).

3.4. Çevre Bilinci

Çevre bilinci, bir kişinin çevresel süreçlerin, sorunların doğasını anlama yeteneğinin, çevre kalitesine olan ilgisinin, derecesinin ve günlük yaşamda olumlu çevresel davranışa ne ölçüde bağlı olduğunun bir ölçüsüdür (Yeung, 1998: 252). Çevre bilinci; çevreye saygı gösterirken, sosyal grupların, bireylerin çevreyle ilgili konularda bilgi, duyarlılık kazanmalarına yardımcı olur (Wijesinghe vd., 2016: 6-7). Çevreye duyarlı vatandaşlar yetiştirirken çevre bilgisi, eylem stratejileri, çevresel tutumlar, çevresel kontrol odağı, sözlü bağlılık, sorumluluk duygusu gibi unsurlar dikkate alınmalıdır. Çevreye duyarlı davranış; çevre hakkında bilgi sahibi, endişeli bireylerin bir özelliğidir, bireyler bu nedenle çevreye zarar vermekten kaçınacak davranışta bulunur (Chiu vd., 2014: 879).

Çevre bilinci, çevre sorunlarına yönelik farkındalık ve çevre örgütlerine aktif katılım olarak ifade edilmektedir. Ayrıca çevre bilinci, olumlu çevresel davranışlara yönelik olumlu tutum ve sevgiyi beslemek için bir tetikleyicidir. Bu nedenle, çevre sorunlarına ilişkin farkındalık ve endişe ile nedenleri ve olumsuz etkilerin çevre bilinci bağlamında ölçülmesi gerekmektedir (Mei vd., 2016: 669-670).

Çevre bilinci, genel olarak insan davranışının çevresel sonuçlarına ilişkin tutumları olarak tanımlanmaktadır. Tutumun tipik tanımından yola çıkarak çevre bilinci, çevre sorunlarına belirli bir şekilde tepki verme eğilimidir. Kişinin kendi değer ve inanç sisteminin bir ögesidir ve toplumsal farkındalığın bir parçasıdır (Ham vd., 2016: 160).

Teknolojinin büyümeye başlamasıyla insanlar çevreyi düşünmeden yaşamışlar ve çevrenin doğal güzelliğini bozmuşlardır. Bu durumdan dolayı çevre sorunları ortaya çıkmış ve çözüm yolları aranmaya başlanmıştır. Doğal kaynakların bozulması ve doğal çevrenin yok olmaya başlamasıyla insanlar gelecek kaygısından dolayı tedbirler almış ve hata yapmamaya çalışmalarlarıyla çevre bilincinin oluşmasına zemin hazırlamışlardır (Türk, 2013: 129).

Çevre bilinci; çevre ile alakalı konuları, prensipleri ve değerlendirmeleri kapsayan fikirlerden, bu fikirlerin hayata aktarılmış olan tutumlardan ve tüm bunlarla ilgili olarak birçok türlü duygulardan oluşur. Böyle bir geniş çevre bilinci tanımının gelişimi de şüphesiz kolay bir süreçte oluşmamıştır. İnsanların çevresi ile iletişim halinde olmasıyla ivme kazanan bu süreç hayat boyunca devam edecektir. Kişilik gelişimine paralel olarak çeşitli etkenlerin karşılıklı etkileşimleriyle çevre bilinci gelişmiştir. Örneğin, çevreyle alakalı bilgiye sahip olan fakat bunları tutumlarına yansıtamayan bireyler varlığı gibi, kirlenmiş olan çevreden kaygı duyan fakat çevreyi korumaya yönelik davranış sergileyemeyen insanlarda mevcuttur (Türküm, 1998: 172).

Çevre bilincinin çevreye yararlı davranışlar, çevreye yönelik olumlu tutumlar ve çevre bilgisi gibi boyutları vardır. *Çevreye yararlı davranışlar*, çevrenin korunması için gösterilen gerçek davranışlardır. *Çevreye karşı olan tutumlar*, çevre sorunlarından kaynaklanan kızgınlıklar, korkular, huzursuzluklar, değer yargıları ve çevre sorunlarının çözümüne hazır bulunuşluk gibi kişilerin çevreye yararlı davranışlara olan pozitif veya negatif davranış ve düşüncelerinin hepsidir. *Çevre bilgisi*, çevreye ait sorunlar, bu sorunlara ait çözüm yolları, ekolojik alanda gelişmeler ve doğa hakkındaki tüm bilgiler demektir (Erten, 2005: 9). Bu boyutlar bireysel ve toplumsal bir sorumluluk olmakla beraber insanların geçmişte ve gelecekte topluma ve doğaya saygı duymasını ifade etmektedir. Başka ifade ile çevre bilinci, çevreyle alakalı ilkeleri, kararları ve yorumları barındıran düşüncelerden, bunların hayata aktarılmasındaki davranışlardan ve çevreye karşı farklı duygulardan meydana gelir (Türk, 2013: 129).

3.5. Ekoturizm Açısında Çevre Bilincinin Önemi

Ekoturizm ve çevre iç içe geçmiş bir ilişkiye sahiptir. Bu ilişki, ekonominin kalkınmasında doğal kaynakların kullanılmasının bir sınırı olmasının anlaşılmasıyla beraber daha ciddi olarak ele alınmaya başlanmıştır. 1970'li yılların başında tartışılmaya başlayan bu ilişki, ilk olarak ekonomik beklentilerden hareketle, ekoturizmin çevre üzerine olan olumsuz etkileriyle gündeme gelmiştir. Ekoturizm faaliyetlerinin meydana gelmesi ve turistik çekimin yaratılabilmesi için fiziksel ve toplumsal çevreye zorunlu olarak ihtiyaç duyulur (Güler vd., 2019: 108).

Ekoturizm taleplerini yönlendiren en önemli etkenler çevresel kaynaklardır. Çevredeki doğal, tarihi ve kültürel kaynakların zenginliği, o ülkeye, bölgeye ve yöreye turistleri çekmektedir. Ekoturizm yaklaşımı kapsamında turizm çeşitleri doğal çevreye dayalı turizm çeşitleridir (Haberl, 2015: 31). Ekoturizm kavramı, sosyal sorumluluk sağduyusunu ve güçlü bir doğa bağlantısını aynı anda ele almaktadır. Ekoturizm turiste en üst seviyede turistik deneyim sağlarken yerel halka da bu turizm etkinliğinden en üst seviyede ekonomik getiri sağlamaktadır. Bunun yanında çevre üzerinde en az etki ortaya koyulurken yerel kültürel değerlere en üst seviyede saygıyı öngören bir turizm anlayışıdır (Nowaczek ve Fennell, 2002: 374).

Ekoturizmin çevre üzerindeki etkileri, destinasyonlardaki ekoturizm faaliyetlerine ve ekosistemin özelliklerine göre olumlu ya da olumsuz olabilir. Ekoturizmin çevre üzerinde negatif etkileri; görüntü kirliliği, kimyasal kirlenme, arazi kullanım sorunları, su kirliliği, hava kirliliği, ekolojik bozulmalar, gürültü kirliliği vb. şeklinde özetlenebilmektedir (Tuna, 2007: 21-22). Ekoturizmin çevre ve ekosistem bakımından sadece olumsuz etkileri sözkonusu değildir. Ekoturizm ve çevre ilişkisi değerlendirilirken olumlu ve olumsuz ilişkilerin varlığı bir arada değerlendirilmelidir. Ekoturizm iyi yönetildiği ve planlandığı zaman, çevrenin iyileştirilmesi devamının sağlanması noktasında çeşitli olumlu etkiler gösterir (İçöz vd., 2002: 34). Ekoturizmin çevre üzerinde pozitif etkileri; tarihi yerlerin korunması, çevre değerinin artırılması, doğal alanların korunması, çevresel bilinç ve temizlik bilincinin geliştirilmesi vb. şeklinde özetlenmektedir (Türksoy ve Dilek, 2016: 21).

Günümüzde çevre bilinci, dengeli ve sağlıklı bir çevrede yaşanmasına yardımcı olmakla beraber insanların çevre sorunları karşısında davranış ve tutumlarındaki değişimlerin önemli nedenlerinden biridir (Çolakoğlu, 2010: 152). Turizm sektörü, çevre koruma, çevre bilinci ve çevreye duyarlılığı ile ilgili mücadelelerde, çevreye daha duyarlı olmuştur. Ekoturizm de çevre bilinciyle hareket ederek, doğal çevreye yapılan baskıyı minimuma indirmek, kitle turizminin tersine turizmi farklı dönemlere dağıtmak ve turist sayısını minimuma indirmek, çevreye yönelik bozulmayı önlemeye yönelik ve uzun mühlette ekonomik yararlar sağlamaktadır (Sezen vd., 2011: 55).

Dünyada çok hızlı büyüyen dallar arasında bulunan ekoturizm, kültürel ve doğal kaynaklara tabidir. Bu nedenle doğal ve kültürel kaynakların zarar görüldüğü bir bölgede ekoturizmden bahsedilmesi mümkün değildir. Bu yüzden ekoturizm açısından sürdürülebilirlik kavramı önem taşımaktadır. Ekoturizmde sürdürülebilirliğin oluşabilmesi için tarihi, doğal, kültürel kaynaklarının, biyolojik çeşitliliğin ve temel ekolojik süreçlerinin devamının sağlanması ve zarar görmemesi gerekmektedir (Gürkan vd., 2015: 118). Bilinçli ekoturizm halkı, doğal kaynaklar ve çevrenin turizm faaliyeti için değerini anladığından, bunların korunması konusunda daha duyarlı davranmakta, aynı hassasiyeti gösteren turistik bölgeler ve ürünleri tercih edilmektedir (Ayaş, 2007: 65).

Günümüzde pekçok ülke tarafından ekoturizmin önemli bir gelir kaynağı olduğu bilinmektedir. Ekoturizmin bilinçli olarak kullanılmadığında; tarihi, kültürel ve doğal kaynaklar üzerinde çokca kirlenme oluşmakta ve ayrıca bu kaynakların da yok olmalarına sebep olmaktadır. Ekoturizmin fazla olduğu yerler araştırıldığında karşımıza çıkan çevre sorunları arasında genellikle su kaynaklarının kirlenmesi, bölgelerin taşıma kapasitelerini aşan yoğun kalabalıklar ve doğal alanların tahribi yer almaktadır. Özetle, kültürel ve doğal kaynaklar üzerinde çok fazla kullanım baskısı, bölgenin taşıma kapasitesinin üzerine çıkılarak yok olmasına sebep olmaktadır (Aksu vd., 2016: 44).

Ekoturizm ve çevrenin birbirleriyle bağlantılı olması, toplumsal ve bireysel bir sorumluluk olarak çevre bilincinin oluşmasını önemli kılmaktadır. Çevre bilincine sahip birey, çevre hakkında belli başlı bilgilere sahip olan, çevrenin korunması yönünde çevre dostu davranışlar ortaya koyan ve çevreye karşı pozitif tutumlar gösteren birey olarak

tanımlanmaktadır. Ekoturizmde çevre bilincine sahip olan kişi, bugün ile dünü, geleceğini ve geçmişini unutmayarak hem doğaya hem de kendisine saygı duymaktadır (Erten , 2006: 2-3).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, ekoturizm bilgisinin çevre bilinci üzerine etkisini ortaya koymaktır. Çevre bilinci ve ekoturizm bilgisi olan sorumlu nesillere ve özellikle turizmle ilişkili işletmelerde istihdam edecek olan nesillere sahip olmak turizmin ve dünyanın sürdürülebilir gelişimi için önemlidir.

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de turizmle ilişkili bölümlerde okumakta olan ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise evreni temsil edecek sayıda ulaşılan turizmle ilişkili bölümlerde okumakta olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada çalışma evreninin 10.000’in üzerinde olması nedeniyle sınırsız evren formülü ($n=(P \times Q \times Z \alpha^2)/H^2 = 0,5 \times 0,5 \times 1,96^2 / 0,05^2 = 384$) kullanılarak, 384 kişi olarak tespit edilmiştir (Ural ve Kılıç 2006: 47). Katılımcılardan 400 anket toplanmıştır.

Tarama modeli niteliğinde olan araştırmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi kolayca ulaşılabilir olan birimlerden bir örneklemin en kısa zamanda ve en az maliyetle bilgi üretilmesine ihtiyaç olduğu durumlarda kolayda örnekleme yöntemi bir seçenektir (Özmen vd., 2013: 14).

4.3. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm demografik özelliklere ilişkin soruların yer aldığı bölümdür. İkinci ve Üçüncü bölüm sırasıyla ekoturizm bilgisi ve çevre bilinçli ölçeklerinin yer aldığı bölümdür. Ölçeklere ilişkin detaylar aşağıda belirtilmektedir.

4.3.1. Ekoturizm Bilgisi Ölçeği

Ekoturizm bilgisi ölçeği, Kavak (2015)’in ve İnan (2015)’nin çalışmalarından faydalanılarak Cömert ve Mete (2018) tarafından hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan

ekoturizm bilgisine ilişkin ölçekte 28 madde yer almaktadır. Araştırmada katılımcıların sorulara ne derece katılım sağladıklarını belirlemek amacıyla 5’li Likert Ölçeğinden faydalanılmıştır.

Tablo 1. Ekoturizm bilgisi ölçeği

1.	Turizm ile eko-turizm aynı anlama gelir.
2.	Eko-turizm hakkında yeterince bilgim var.
3.	Eko-turizm daha fazla gelir elde etme imkanı veren bir turizm türüdür.
4.	Eko-turizm doğa dostu bir turizm türüdür.
5.	Eko-turizm doğayı anlatan ve uygulamalı öğreten bir turizm türüdür.
6.	Eko-turizmin doğa ile ilgili turları ve aktiviteleri kapsayan bir turizm ürünüdür.
7.	Eko-turizm stresten kaçış ve rahatlama sağlayan turizm türüdür.
8.	Eko-turizm çevreyi koruyan ve yerel refahına katkı sağlayan bir turizm türüdür.
9.	Eko-turizmin faydalarını bilmiyorum.
10.	Eko-turizmin gelişmesi yörenin ekonomik durumunu iyileştirmektedir.
11.	Eko-turizm yerel halk için yeni iş fırsatları doğurmaktadır.
12.	Eko-turizm sayesinde yerel halkın alım gücü artar
13.	Eko-turizm halkın yaşam kalitesini artırmaktadır.
14.	Eko-turizm bölgede diğer ticari ve sanayi faaliyetlerin gelişmesini sağlamaktadır.
15.	Eko-turizm bölgenin tanıtımına katkı sağlamaktadır.
16.	Eko-turizm tarihi-kültürel dokunun korunmasına yardımcı olur.
17.	Eko-turizm insanları birbirine yakınlaştırır.
18.	Eko-turizm halkın çevreyi daha da temiz tutmasını sağlamaktadır.
19.	Eko-turizm kırsal bölgelerin kentleşme olgusunu hızlandırmaktadır.
20.	Eko-turizm farklı kültürlerin tanınmasında bir köprü görevi üstlenmektedir.
21.	Eko-turizm insanların kültür ve çevre konusunda daha bilinçli olmasını sağlamaktadır.
22.	Eko-turizm halkın sahip olduğu ulusal ve kültürel değerlere övünç duymasını sağlamaktadır.
23.	Eko-turizmi geliştirmek amacıyla ekolojik ürün satışları yapılmalıdır.
24.	Eko-turizm halka ek gelir sağlamaktadır.
25.	Eko-turizm doğanın korunmasına destek sağlamaktadır.
26.	Eko-köyler hakkında bilgi sahibiyim.
27.	Eko-turizm stresten uzaklaşmayı sağlamaktadır.
28.	Eko-turizm doğa ile baş başa bir tatil sunmaktadır.

Ölçeğin cevap seçenekleri; (1) Hiç Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum ve (5) Tamamen Katılıyorum şeklinde 5’li derecelenmeye tabi tutulmuştur.

4.3.2. Çevre Bilinci Ölçeği

Çevre bilinci ölçeği (yeni çevresel paradigma ölçeği), Dunlap ve Liere (1978), tarafından çevresel tutumlara yönelik yeni dünya görüşünü aydınlatmak için, geliştirilmiştir. Türkiye’de bu konuda yapılan ilk çalışma İstanbul’da Furman (1998) tarafından yapılmıştır. Araştırmada kullanılan çevre bilincine ilişkin ölçekte 15 madde yer

almaktadır. Araştırmada katılımcıların sorulara ne derece katılım sağladıklarını belirlemek amacıyla 5’li Likert Ölçeğinden faydalanılmıştır.

Tablo 2. Çevre bilinci ölçeği

1. Nüfus, dünyanın taşıma kapasitesinin üstünde artmaktadır.
2. İnsanın doğaya müdahalesi genellikle felaketle sonuçlanmaktadır.
3. İnsanlar doğayı ve doğal kaynakları aşırı kullanmaktadır.
4. Doğru kullanmayı ve geliştirmeyi bildiğimiz sürece dünyadaki doğal kaynaklar herkese yetecek seviyededir.
5. Hayvanlar ve bitkiler de en az insanlar kadar yaşama hakkına sahiptir.
6. İnsan zeka gibi çok özel yeteneklere sahip olsa da yine de doğanın kanunlarına tabidir.
7. Dünya kaynakları ve yaşam alanı sınırlı bir uzay gemisi gibidir.
8. Doğa kolayca bozulabilecek bir dengeye sahiptir.
9. Bugünkü tüketim alışkanlıkları çok ciddi çevre felaketlerine yol açmaktadır.
10. İnsanlar kendi istek ve arzuları doğrultusunda doğayı değiştirme hakkına sahiptir.
11. İnsan aklı ve teknoloji sayesinde her durumda dünyayı yaşanabilir kılabilecek kudrete sahiptir.
12. Doğa, modern sanayi toplumunun yol açtığı tüm olumsuzlukları bertaraf edecek kadar güçlü bir dengeye sahiptir.
13. Ekolojik kriz çok fazla abartılmaktadır.
14. İnsanoğlu doğayı kontrol etme hakkına sahiptir.
15. İnsan düşüncesi ve zekasıyla doğanın tüm inceliklerini öğrenerek onu istediği gibi kontrol altına alabilecektir.

Ölçeğin cevap seçenekleri; (1) Hiç Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum ve (5) Tamamen Katılıyorum şeklinde 5’li derecelenmeye tabi tutulmuştur.

4.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmada, nicel araştırma yöntemi kullanılarak bir anket formu ile veriler 10 Nisan – 10 Mayıs 2021 tarihleri arasında 400 kişiden toplanmıştır. Araştırmada anket formu; ekonomik bir veri tekniği olduğundan, daha çok veri toplanabildiğinden ve geniş kitlelere ulaşılacağı için daha büyük örnekleme evrene yaklaşmak mümkün olabileceğinden, son olarak verilere çok hızlı ulaşma imkanı olmasından dolayı veri toplama aracı olarak kullanılması uygun görülmüştür (Ural ve Kılıç 2006: 56). Anketler; whatsapp ve facebook sosyal medya araçları ile toplanmıştır. Elde edilen veriler istatistik paket programından yararlanılarak analiz edilmiştir.

4.5. Veri Analiz Teknikleri

Araştırmada, anket ile toplanan araştırma verileri, ölçek maddeleri ve kişisel bilgi soruları kodlanarak istatistik paket programına aktarılmıştır. Araştırmaya ilişkin geliştirilen

hipotezleri test etmek için analizler uygulanmadan önce veriler analiz için hazırlanmıştır. İlk adım verilerin hatasızlığın kontrolüdür. Dolayısıyla verilerin frekans dağılımları incelenip, en küçük ve en büyük değer, ortalama ve standart sapmaları kontrol edilmiştir.

Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini tespit etmek için Bartlett Küresellik Testi yapılmıştır. Bartlett Küresellik testinin anlamlı çıkması normal dağılım olduğunu göstermektedir (Çokluk vd. 2010: 208). Ayrıca normal dağılım için çarpıklık ve basıklık değerleri de kontrol edilmiştir (Kalaycı, 2008: 209).

Araştırmaya katılan örneklem grubunun tanımlayıcı özelliklerinin anlaşılması için tanımlayıcı istatistiklerden faydalanılmıştır. Anket ile elde edilen veriler, istatistik paket programından yararlanılarak araştırma amacına uygun analizlere tabi tutularak çözümlenmiş ve yorumlanmıştır. Kurulan hipotezlere bağlı olarak ilgili istatistiksel analizler yapılmıştır (Korelasyon ve Regresyon Analizleri) (Altunışık vd., 2007: 364).

4.6. Bulgular

Araştırma bulguları; demografik özelliklere ilişkin bulgular, güvenilirlik ve faktör analizlerine ilişkin bulgular, korelasyon ve regresyon analizlerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

4.6.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımları Tablo 3'te yer almaktadır. Katılımcılarının demografik özellikleri cinsiyet, yaş, program türü, okunulan programdan oluşmaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların demografik özelliklere göre dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	205	51,3
Erkek	195	48,8
Toplam	400	100
Program Türü		
Ön lisans	47	11,8
Lisans	304	76,0
Yüksek lisans ve doktora	49	12,3
Toplam	400	100

Yaş		
16 ve 20 yaş arası	76	19,0
21 ve 25 yaş arası	168	42,0
26 ve 30 yaş arası	69	17,3
31 ve 35 yaş arası	41	10,3
36 yaş ve üzeri	46	11,5
Toplam	400	100
Okunulan bölümler		
Turizm işletmeciliği	137	34,3
Turizm ve otel işletmeciliği	62	15,5
Turizm rehberliği	57	14,3
Turizm işletmeciliği ve otelcilik	35	8,8
Setahat & konaklama & yiyecek-içecek	37	9,3
Turizmle ilişkili diğer ön lisans ve lisans bölümleri	41	10,3
Turizmle ilişkili diğer yüksek lisans ve doktora bölümleri	31	7,8
Toplam	400	100

Tablo 3’de, katılımcıların demografik verilerine bakıldığında: Cinsiyet dağılımına göre katılımcıların % 51,3’ünü (n=205) kadın, % 48,8’ini (n=195) ise erkek öğrencilerinin oluşturduğu görülmektedir. Program türüne bakıldığında katılımcıların % 11,8’i (n=47) önlisans, % 76,0 ‘ı (n=304) lisans, % 12,3’ünü (n=49) ise yüksek lisans ve doktora öğrencileri oluşturmaktadır. Yaş grubuna göre katılımcıların % 19,0’ını (n=76) 16-20 yaş arası, % 42,0’ını (n=168) 21-25 yaş arası, % 17,3’ünü (n=69) 26-30 yaş arası, % 10,3’ünü (n=41) 31-35 yaş arası, % 11,5’ini (n=46) 36 yaş ve üzeri öğrenciler oluşturmaktadır.

Tablo 3’de öğrencilerin okudukları bölümlere bakıldığında ise; okudukları bölümlere göre katılımcıların % 34,4’ü (n= 137) turizm işletmeciliği, % 15,5’i (n=62) turizm ve otel işletmeciliği, % 14,3’ünü (n=57) turizm rehberliği, % 8,8’ini (n=35) turizm işletmeciliği ve otelcilik, % 9,3’ünü (n=37) seyahat & konaklama & yiyecek-içecek, % 10,3’ünü (n=41) turizmle ilişkili diğer önlisans ve lisans bölümleri, % 7,8’ini (n=31) turizmle ilişkili diğer yüksek lisans ve doktora bölümleri öğrencileri oluşturmaktadır.

4.6.2. Güvenirlik ve Faktör Analizlerine İlişkin Bulgular

Güvenirlik analizi, ölçmede kullanılan testlerin, ölçeklerin yada anketlerin güvenilirliklerini ve özelliklerini değerlendirmek üzere geliştirilmiş bir yöntemdir (Kayış, 2016: 403). Güvenirlik katsayısı 0 ile 1 arasında değerler almaktadır ve bu değer 0’a yaklaştıkça güvenilirlik azalmakta, 1’e yaklaştıkça güvenilirlik artmaktadır (Ural ve Kılıç,

2006: 286). En yaygın kullanılan içsel güvenilirlik indeksi Cronbach's Alfa'dır. Bu indeks değişkenler arasındaki ortalama korelasyonu temel alarak, bir ölçekteki değişkenlerin iç tutarlılığını ölçmektedir (Bayram, 2009: 194).

Cronbach's alfa katsayısı ile ölçekte yer alan k tane maddenin türdeş bir yapıyı açıklamak ya da sorgulamak üzere bir bütün oluşturup oluşturmadıklarının sorgulanması konusunda bilgi elde edilmektedir. Alfa katsayısı ne kadar yüksek olursa, ölçekte bulunan maddelerin birbirleriyle tutarlı ve aynı özelliğin öğelerini yoklayan maddelerden oluştuğu ifade edilebilir. (Alpar, 2017: 784).

Faktör analizi, birbirleriyle ilişkili çok sayıdaki değişkeni bir araya getirerek, az sayıda ilişkisiz ve kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler, boyutlar) bulmayı, keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistiktir (Büyüköztürk, 2019: 133). Faktör analizinin açıklayıcı / açımlayıcı (keşfedici - exploratory) ve doğrulayıcı (confirmatory) faktör analizi şeklinde iki yaklaşımı vardır. Açıklayıcı faktör analizinde, değişkenler arasındaki ilişkilerden hareketle faktör bulmaya yönelik bir işlemdir (Daniel, L. 1989: 2). Doğrulayıcı faktör analizinde ise değişkenler arasındaki ilişkiye dair daha önce saptanan hipotezin ya da kuramın test edilmesi söz konusudur (Büyüköztürk, 2019: 133). Araştırmada açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır.

Turizmle ilişkili bölümlerde okumakta olan öğrencilerin ekoturizm bilgisi ve çevre bilincine ilişkin algıları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla kullanılan ölçeklerin güvenilirliği Cronbach's Alpha katsayısı ve madde-bütün korelasyonlar yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. Ölçeklerden çıkarılmasına karar verilen maddeler için madde silindiğinde elde edilecek Cronbach's Alpha katsayısı kontrol edilmiştir. Madde-toplam korelasyonlarının negatif olmaması ve 0,25 değerinden büyük olması beklenmektedir (Kalaycı, 2014: 412).

Açıklayıcı faktör analizi ile yapı geçerliği kontrol edilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi yapılmadan önce örneklem büyüklüğünün faktörleşmeye uygun olup olmadığını kontrol etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi yapılmıştır (Çokluk vd., 2012: 207). Ölçeklere ilişkin verilerin çok değişkenli normal dağılım gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla Bartlett Küresellik Testi uygulanmıştır (Çokluk vd., 2010: 208). Ayrıca

normal dağılım için kullanılan bir diğer ölçü çarpıklık ve basıklık değerleridir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin +3 ve -3 arasında olması beklenir (Kalaycı, 2008: 209). Bu bağlamda araştırmada, ekoturizm bilgisi ölçeği için çarpıklık değerinin -1,076 ve basıklık değerinin 1,708 olduğu görülmüştür. Çevre bilinci ölçeği için çarpıklık değerinin -,679 ve basıklık değerinin -,460 olduğu görülmüştür. Bu durumda her iki ölçek için verilerin normal dağılım gösterdiği söylenebilir.

Ölçeklere ilişkin yapılan faktör analizinde binişik madde olması durumunda, farkın en az ,100 olmasına (Bayram, 2009: 205); ayrıca maddeler için faktör yükünün ,40'ın altında olmamasına dikkat edilmiştir (Büyüköztürk, 2018: 134). Ek olarak, faktörleri isimlendirmek için, ilgili literatür ve bir faktör altında büyük ağırlıkları olan değişkenler dikkate alınmıştır (Kalaycı, 2014: 330).

4.6.2.1.Ekoturizm Bilgisi Ölçeğine İlişkin Güvenirlik ve Faktör Analizi

Ekoturizm bilgisi ölçeğinin tamamı için Cronbach's Alpha değeri ,840 olarak hesaplanmıştır. Sonrasında ölçekte yer alan "*Turizm ile eko-turizm aynı anlama gelir.*" ifadesinin madde bütün korelasyon değerinin $-0,23 < 0,25$ 'ten küçük olması; "*Eko-turizmin faydalarını bilmiyorum.*" ifadesinin madde bütün korelasyon değerinin $,235 < 0,25$ 'ten küçük olması; "*Eko-turizm bölgede diğer ticari ve sanayi faaliyetlerin gelişmesini sağlamaktadır.*" ifadesinin madde bütün korelasyon değerinin $-,176 < 0,25$ 'ten küçük olması; "*Eko-turizm kırsal bölgelerin kentleşme olgusunu hızlandırmaktadır.*" ifadesinin madde bütün korelasyon değerinin $-,230 < 0,25$ 'ten küçük olması; "*Eko-turizmi geliştirmek amacıyla ekolojik ürün satışları yapılmalıdır.*" ifadesinin madde bütün korelasyon değerinin $,226 < 0,25$ 'ten küçük olması nedeniyle çıkarılması uygun görülmüştür. Ayrıca madde çıkarıldıktan sonra Cronbach's Alfa katsayısı 0,840'tan 0,907'e yükselmiştir.

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi sonucunda KMO örneklem yeterliliği değeri ,944 olarak bulgulanmıştır. Bu bulgu, örneklem büyüklüğünün faktör analizi uygulaması için yüksek derecede yeterli olduğunu göstermektedir (Çokluk vd., 2012: 207). Ekoturizm bilgisi ölçeğinin Bartlett küresellik test değeri 4467,570 olup; elde edilen bu değer 0,0001 düzeyinde anlamlıdır. Bartlett testine yönelik ki-kare değerlerinin 0,0001 düzeyinde

anlamli olması, verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğinin bir göstergesidir. Dolayısıyla, bu sonuç araştırma verilerinin çoklu normal dağılım gösterdiğini ortaya çıkarmakta ve verilere çok değişkenli istatistik tekniklerinin uygulanabileceğini göstermektedir (Çokluk vd., 2010: 208). Ekoturizm bilgisi ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçları Tablo 4’dedir.

Tablo 4. Ekoturizm bilgisi ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçları

	Eş Kökenlilik	Faktör Yüklü	Öz Değer	Açıklanan Varyans	Ortalama	Alfa
1. FAKTÖR: Ekoturizme olan bakış açısı			9,694	16,099	4,0078	,619
Ekoturizm hakkında yeterince bilgim var.	,588	,718				
Ekoturizm daha fazla gelir elde etme imkanı veren bir turizm türüdür.	,529	,671				
Eko-köyler hakkında bilgi sahibiyim.	,572	,649				
Ekoturizm doğayı anlatan ve uygulamalı öğreten bir turizm türüdür.	,662	,602				
Ekoturizm stresten kaçış ve rahatlama sağlayan turizm türüdür.	,540	,569				
Ekoturizm doğa ile baş başa bir tatil sunmaktadır.	,508	,475				
Ekoturizm doğa ile ilgili turları ve aktiviteleri kapsayan bir turizm ürünüdür.	,490	,474				
Ekoturizm stresten uzaklaşmayı sağlamaktadır.	,499	,401				
2. FAKTÖR: Ekoturizmin ekonomik gelişmeye katkısı			1,541	15,794	4,2904	,835
Ekoturizm bölgenin tanıtımına katkı sağlamaktadır.	,631	,711				
Ekoturizmin gelişmesi yörenin ekonomik durumunu iyileştirir.	,572	,692				
Ekoturizm yerel halk için yeni iş fırsatları doğurmaktadır.	,547	,636				
Ekoturizm sayesinde yerel halkın alım gücü artar.	,651	,628				
Ekoturizm halka ek gelir sağlamaktadır.	,588	,579				
Ekoturizm halkın yaşam kalitesini artırmaktadır.	,570	,517				
3. FAKTÖR: Ekoturizmin çevreye katkısı			1,259	15,013	4,2846	,838
Ekoturizm halkın çevreyi daha temiz tutmasını sağlamaktadır.	,714	,755				
Ekoturizm insanları birbirine yakınlaştırır.	,623	,743				
Ekoturizm doğa dostu bir turizm türüdür.	,658	,705				
Ekoturizm doğanın korunmasına destek sağlamaktadır.	,623	,526				
Ekoturizm çevreyi koruyan ve yerel refahına katkı sağlayan bir turizm türüdür.	,504	,464				
Ekoturizm tarihi-kültürel dokunun korunmasına yardımcı olur.	,513	,438				
4. FAKTÖR: Ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısı			1,005	11,790	4,3717	,760
Ekoturizm farklı kültürlerin tanınmasında bir köprü görevi üstlenmektedir.	,625	,728				
Ekoturizm halkın sahip olduğu ulusal ve kültürel değerlere övünç duymasını sağlamaktadır.	,694	,708				
Ekoturizm insanların kültür ve çevre konusunda daha bilinçli olmasını sağlamaktadır.	,599	,548				
Varimax Rotasyonlu Temel Bileşenler Analizi – Açıklanan toplam varyans: % 58,696 KMO Örneklem Yeterliliği: ,944 – Bartlett Küresellik Testi: 4467,570 s.d.: 253 p<0.001 Genel Ortalama: 4,2012 – Cronbach’s Alpha: ,907 Yanıt kategorileri: 1) Hiç katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Tamamen katılıyorum						

Tablo 4 incelendiğinde ekoturizm bilgisine ilişkin faktör analizi sonuçlarının belirtilen ön kabullere uygun olduğu görülmektedir. Ekoturizm bilgisini açıklayan toplam 28 maddeden 23 madde, 4 faktör altında bir araya gelmekte ve toplam varyansa % 58,696 oranında katkı sağlamaktadır.

Birinci faktör “*Ekoturizme olan bakış açısı*”, ikinci faktör “*Ekoturizmin ekonomik gelişmeye katkısı*”, üçüncü faktör “*Ekoturizmin çevreye katkısı*”, dördüncü faktör “*Ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısı*” olarak adlandırılmıştır.

Birinci faktörün öz değeri 9,694, ortalaması 4,0078, Cronbach’s Alpha katsayısı ,619 olup; bu faktör, açıklanan varyansa % 16,099 oranında katkı yapmaktadır ve 8 madde ile ifade edilmektedir. İkinci faktörün öz değeri 1,541, ortalaması 4,2904, Cronbach’s Alpha katsayısı ,835 olup; bu faktör açıklanan varyansa % 15,794 oranında katkı yapmaktadır ve 6 madde ile ifade edilmektedir. Üçüncü faktörün öz değeri 1,259, ortalaması 4,2846, Cronbach’s Alpha katsayısı ,838 olup; bu faktör açıklanan varyansa % 15,013 oranında katkı yapmaktadır ve 6 madde ile ifade edilmektedir. Dördüncü faktörün öz değeri 1,005, ortalaması 4,3717, Cronbach’s Alpha katsayısı ,8760 olup; bu faktör açıklanan varyansa % 11,790 oranında katkı yapmaktadır ve 3 madde ile ifade edilmektedir.

4.6.2.2.Çevre Bilinci Ölçeğine İlişkin Güvenirlilik ve Faktör Analizi

Araştırmada çevre bilinci ölçeğinin tamamı için Cronbach’s Alpha değeri ,721 olarak hesaplanmıştır. Sonrasında ölçekte yer alan “*Hayvanlar ve bitkiler de en az insanlar kadar yaşama hakkına sahiptir.*” ifadesinin madde bütün korelasyon değerinin ,036<0,25’ten küçük olması; “*İnsan zeka gibi çok özel yeteneklere sahip olsa da yine de doğanın kanunlarına tabidir.*” ifadesinin madde bütün korelasyon değerinin - ,013<0,25’ten küçük olması; “*Bugünkü tüketim alışkanlıkları çok ciddi çevre felaketlerine yol açmaktadır.*” ifadesinin madde bütün korelasyon değerinin ,112<0,25’ten küçük olması; “*Doğru kullanmayı ve geliştirmeyi bildiğimiz sürece dünyadaki doğal kaynaklar herkese yetecek seviyededir.*” ifadesinin madde bütün korelasyon değerinin ,187<0,25’ten küçük olması nedeniyle çıkarılması uygun görülmüştür. Böylece 4 madde çıkarıldıktan sonra Cronbach’s Alfa katsayısı 0,721’den 0,750’ye yükselmiştir.

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi sonucunda KMO örneklem yeterliliği değeri ,825 olarak bulgulanmıştır. Bu bulgu, örneklem büyüklüğünün faktör analizi uygulaması için yüksek derecede yeterli olduğunu göstermektedir. “İnsanlar kendi istek ve arzuları doğrultusunda doğayı değiştirme hakkına sahiptir.” ifadesi herhangi bir faktöre yüklenmemiştir. Dolayısıyla tekrar yapılan Cronbach’s Alfa katsayısı ,0750’den ,793’e ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi sonucunda KMO örneklem yeterliliği değeri ,825’ten ,835’e yükselmiştir. Çevre bilinci ölçeğinin Bartlett küresellik test değeri 1245,759 olup; elde edilen bu değer 0,0001 düzeyinde anlamlı olması verilerinin çoklu normal dağılım gösterdiğini ortaya çıkarmakta ve verilere çok değişkenli istatistik tekniklerinin uygulanabileceğini göstermektedir (Çokluk vd. 2010: 208). Çevre bilinci ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçları Tablo 5’tedir.

Tablo 5. Çevre bilinci ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçları

	Eş Kökenlilik	Faktör Yükü	Öz Değer	Açıklanan Varyans	Ortalama	Alfa
1. FAKTÖR: İnsan merkezli yargılar			3,702	35,494	3,6190	,876
İnsanoğlu doğayı kontrol etme hakkına sahiptir.	,756	,865				
İnsan akli ve teknoloji sayesinde her durumda dünyayı yaşanabilir kılabilecek kudrete sahiptir	,677	,817				
Ekolojik kriz çok fazla abartılmaktadır.	,667	,817				
İnsan düşüncesi ve zekasıyla doğanın tüm inceliklerini öğrenerek onu istediği gibi kontrol altına alabilecektir.	,635	,791				
Doğa, modern sanayi toplumunun yol açtığı tüm olumsuzlukları bertaraf edecek kadar güçlü bir dengeye sahiptir.	,602	,776				
2. FAKTÖR: Çevre merkezli yargılar			1,562	17,140	4,2855	,531
İnsanın doğaya müdahalesi genellikle felaketle sonuçlanmaktadır.	,508	,711				
Doğa kolayca bozulabilecek bir dengeye sahiptir.	,509	,589				
İnsanlar doğayı ve doğal kaynakları aşırı kullanmaktadır.	,503	,560				
Dünya kaynakları ve yaşam alanı sınırlı bir uzay gemisi gibidir.	,476	,539				
Nüfus, dünyanın taşıma kapasitesinin üstünde artmaktadır.	499	,478				
Varimax Rotasyonlu Temel Bileşenler Analizi – Açıklanan toplam varyans: % 52,634 KMO Örneklem Yeterliliği: ,835 – Bartlett Küresellik Testi: 1245,759 s.d.: 45 p<0.001 Genel Ortalama: 3,9523 – Cronbach’s Alpha: ,793 Yanıt kategorileri: 1) Hiç katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Tamamen katılıyorum						

Tablo 5 incelendiğinde çevre bilinci ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçlarının belirtilen ön kabullere uygun olduğu görülmektedir. Çevre bilincini açıklayan toplam 15 maddeden 10 madde, 2 faktör altında bir araya gelmekte ve toplam varyansa % 52,634 oranında katkı sağlamaktadır.

Birinci faktör “*İnsan merkezli yargılar*” ve ikinci faktör “*Çevre merkezli yargılar*” olarak adlandırılmıştır.

Birinci faktörün öz değeri 3,702, ortalaması 3,6190, Cronbach’s Alpha katsayısı ,876 olup; bu faktör, açıklanan varyansa % 35,494 oranında katkı yapmaktadır ve 5 madde ile ifade edilmektedir. İkinci faktörün öz değeri 1,562, ortalaması 4,2855, Cronbach’s Alpha katsayısı ,531 olup; bu faktör açıklanan varyansa % 17,140 oranında katkı yapmaktadır ve 5 madde ile ifade edilmektedir.

4.6.3. Araştırma Modeli ve Hipotezleri

Bagri vd. (2009) araştırmalarında, Kuzey Hindistan'ın bazı çevresel açıdan önemli noktalarını ziyaret eden turistlerin çevresel yönelimini ve ekoturizm farkındalığını araştırmışlardır. Hac, macera ve eğlence amaçlı seyahat eden turistlerin çevresel yönelimlerinin karşılaştırmalı bir analizi yapılmıştır. Hindistan'daki hac, macera ve eğlence yerlerinin çoğu çevresel kaynaklara sahip ekolojik olarak hassas yerlerdedir. Araştırma bulguları hac, macera ve eğlence amaçlı seyahat eden turistler arasında çevresel yönelim ve ekoturizm konusunda farkındalık açısından önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Hac ve macera için seyahat eden turistlerin, eğlence amaçlı seyahat eden turistlere kıyasla daha üstün çevresel yönelim sergiledikleri tespit edilmiştir. Ekoturizm farkındalığına gelince, üç grubun hiçbiri ekoturizm konusunda önemli bir farkındalık göstermemektedir. Araştırmanın sonuçları, genel çevre yöneliminin ekoturizm bilincine dönüşümünün doğrusal olmadığını göstermektedir.

Yeung (1998), Hong Kong'ta öğrencilerin çevre bilinci düzeyini belirlemeyi amaçladığı araştırması sonucunda, katılımcıların çevresel konular hakkında yalnızca sınırlı bir anlayışa sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, katılımcıların tutum ve davranış açısından, çevresel kaliteye yönelik endişe derecesinin sınırlı olduğu bulgulanmıştır. Katılımcıların çoğu, kişisel özgürlükle çatışmalar ya da fiziksel çaba, fikirlerin ifade

edilmesi ya da diğer insanları etkileme girişimlerinin dahil olduğu durumlarda çevrenin korunmasında aktif bir rol üstlenmeye pek istekli olmamıştır. Araştırmanın bu bağlamda oluşturulan hipotezi;

H₁: Ekoturizm bilgisinin çevre bilinci üzerine etkisi vardır.

Yapılan faktör analizleri sonucunda oluşan boyutlar bağlamında geliştirilebilecek alt hipotezler;

H_{1a}: Ekoturizme olan bakış açısının insan merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.

H_{1b}: Ekoturizmin ekonomik gelişmeye katkısının insan merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.

H_{1c}: Ekoturizmin çevreye katkısının insan merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.

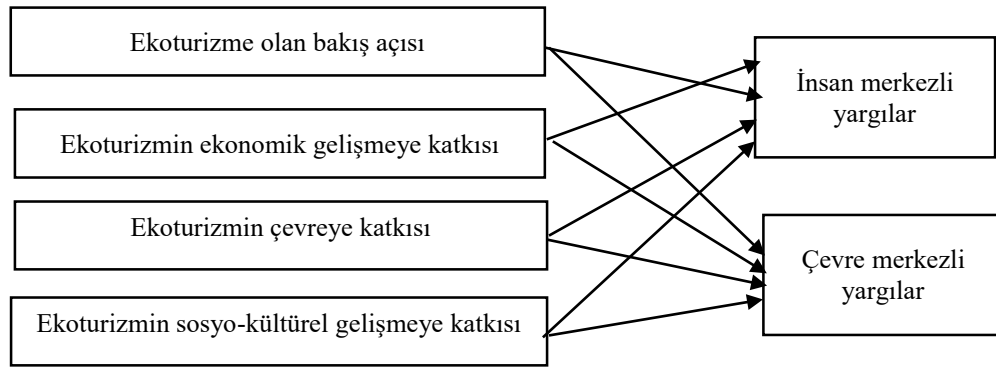
H_{1d}: Ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısının insan merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.

H_{1e}: Ekoturizme olan bakış açısının çevre merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.

H_{1f}: Ekoturizmin ekonomik gelişmeye katkısının çevre merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.

H_{1g}: Ekoturizmin çevreye katkısının çevre merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.

H_{1h}: Ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısının çevre merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.

Şekil 2. Araştırmanın Simgesel Modeli

İnsanların doğaya verdiği tahribat yer üstünü aşarak atmosfere dahi zarar verecek hale gelmiştir. Bu tehditlerle baş edebilmenin iyi yolu şüphesiz çevreye karşı duyarlı olmak, bu düşünceye sahip çocuklar yetiştirmektir (Uğurlu ve Akay, 2017: 28). Doğa temelli eğitimler, çevresel problemleri çözmeye, engellemede önemli bir faktördür. Doğa temelli eğitimlerin amacına başarılı bir şekilde ulaşılabilmesinde en temel yol bireylerde olumlu davranış, tutum, düşünce, bilinç oluşturmaktır (Keleş vd., 2010: 386).

4.6.4. Korelasyon Analizi

Ekoturizm ve çevre bilinci arasındaki birlikteliği ve yönü belirlemek için korelasyon analizi yapılmıştır (Nakip, 2005: 244-245). Korelasyon, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki veya daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel bir işlemdir (Sungur, 2016: 115). Bu işlemin sonunda korelasyon katsayısı olarak adlandırılan ve -1 ile +1 arasında değer alan bir sonuç elde edilir. Bu sonuçlar da r ile gösterilir (Can, 2013: 321). İki değişken arasındaki korelasyon kat sayısının yorumu aşağıdaki gibi yapılmaktadır (Sungur, 2016: 116):

- $r = -1$ ise ➔ Tam negatif doğrusal ilişki vardır. Yani, bu değişken artarken diğeri azalır, tersine, bir değişken azalırken diğeri artar. Bu durumda, çizilen grafiğin eğimi de negatif işaretli olur.
- $r = +1$ ise ➔ Tam pozitif doğrusal ilişki vardır. Yani, bu değişken arttığında diğeri de artar, bir değişken azaldığında diğeri de azalır. Bu durumda çizilen grafiğin eğimi de pozitif işaretli olur.
- $r = 0$ ise ➔ İki değişken arasında ilişki yoktur.

Tablo 6. Korelasyon analizi

	Ortalama	Std. sapma	1	2	3	4	5	6
1. Ekoturizme olan bakış açısı	4,0078	,43072	1					
2. Ekoturizmin ekonomik gelişmeye katkısı	4,2904	,50260	,677**	1				
3. Ekoturizmin çevreye katkısı	4,2846	,51521	,652**	,660**	1			
4. Ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısı	4,3717	,57824	,634**	,641**	,643**	1		
5. İnsan merkezli yargılar	3,6190	1,01163	,406**	,364**	,354**	,443**	1	
6. Çevre merkezli yargılar	4,2855	,47661	,360**	,338**	,281**	,363**	,287**	1
** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır (2-tailed)								
Ekoturizm bilgisi			1					
Çevre bilinci			,515**	1				
** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır (2-tailed)								

Tablo 6’da korelasyon analizi sonucuna göre ekoturizm bilgisi boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde; ekoturizme olan bakış açısı boyutu ile ekoturizmin ekonomik gelişmeye katkısı boyutu ($r=,677^{**}$, $p=,000<0,01$), ekoturizmin çevreye katkısı boyutu ($r=,652^{**}$, $p=,000<0,01$) ve ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısı boyutu ($r=,634^{**}$, $p=,000<0,01$) arasında pozitif doğrusal yüksek düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Ekoturizmin ekonomik gelişmeye katkısı boyutu ile ekoturizmin çevreye katkısı boyutu ($r=,660^{**}$, $p=,000<0,01$) ve ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısı boyutu ($r=,641^{**}$, $p=,000<0,01$) arasında pozitif doğrusal yüksek düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca ekoturizmin çevreye katkısı boyutu ile ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısı boyutu ($r=,643^{**}$, $p=,000<0,01$) arasında pozitif doğrusal yüksek düzeyde ilişki olduğu görülmektedir.

Çevre bilinci boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde insan merkezli yargılar boyutu ile çevre merkezli yargılar boyutu ($r=,287^{**}$, $p=,000<0,01$) arasında pozitif doğrusal düşük düzeyde ilişki olduğu görülmektedir.

Ekoturizm bilgisi ve çevre bilinci boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde; ekoturizme olan bakış açısı boyutu ile insan merkezli yargılar boyutu ($r=,406^{**}$, $p=,000<0,01$) ve çevre merkezli yargılar boyutu ($r=,360^{**}$, $p=,000<0,01$) arasında pozitif doğrusal orta düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Ekoturizmin ekonomik gelişmeye katkısı boyutu ile insan merkezli yargılar boyutu ($r=,366^{**}$, $p=,000<0,01$) ve çevre merkezli yargılar boyutu ($r=,338^{**}$, $p=,000<0,01$) arasında pozitif doğrusal orta düzeyde ilişki olduğu

görülmektedir. Ekoturizmin çevreye katkısı boyutu ile insan merkezli yargılar boyutu ($r=,354^{**}$, $p=,000<0,01$) arasında pozitif doğrusal orta düzeyde ilişki görülürken; çevresel yargılar boyutu ($r=,281^{**}$, $p=,000<0,01$) ile pozitif doğrusal düşük düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Son olarak ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısı boyutu ile insan merkezli yargılar boyutu ($r=,443^{**}$, $p=,000<0,01$) ve çevre merkezli yargılar boyutu ($r=,363^{**}$, $p=,000<0,01$) arasında pozitif doğrusal orta düzey ilişki olduğu görülmüştür. Toplam ölçeklerin korelasyon analizine göre, ekoturizm bilgisi ile çevre bilinci ($r =, 515^{**}$, $p=, 000 < 0, 01$) arasında pozitif doğrusal orta düzeyde bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

4.6.5. Regresyon Analizi

Regresyon analizi, aralarında ilişki olan iki ya da daha fazla değişkenlerden birinin bağımlı değişken, diğerinin bağımsız değişkenler olarak ayırımı ile aralarındaki ilişkinin bir matematiksel eşitlik ile açıklanması olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk, 2019: 93). Regresyon analizinde değişkenler arasındaki ilişki doğrusal ise doğrusal regresyon, değil ise doğrusal olmayan (eğrisel) regresyon olarak adlandırılır (Küçüksille, 2016: 199). Regresyon analizinde (Büyüköztürk, 2019: 93):

- Bağımlı değişken bir, bağımsız değişken de bir ise yönteme basit regresyon analizi,
- Bağımlı değişken bir, bağımsız değişken iki ya da daha fazla ise çoklu regresyon analizi denir.

Araştırmada öncelikle ölçeklerin toplamı için bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni ne kadar etkilediğini matematiksel olarak ifade etmek için basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Daha sonra değişkenlerin boyutlarına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır (Kalaycı 2014: 199). Regresyon analizi sonuçları sırasıyla Tablo 7 ve Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 7. Ekoturizm bilgisinin çevre bilinci üzerine etkisi

Bağımlı Değişken	Model (Sabit) ve Bağımsız Değişken	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Katsayılar	t	Anlam Düzeyi
		Beta	Std. Hata	Beta		
Çevre bilinci	(Sabit)	,799	,265		3,020	,003
	Ekoturizm bilgisi	,750	,063	,515	11,973	,000
R: ,515; R ² : ,265; Düzeltilmiş R ² : ,263; Model için F: 143,356; p= ,000						

Tablo 7’de bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni ne kadar etkilediğini matematiksel olarak ifade etmek için basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. ANOVA modelin bir bütün olarak anlamlı olup olmadığını test etmeye yaramaktadır. Dolayısıyla hesaplanan F değeri ne kadar büyük ise modelin o derece anlamlı bir katkı yaptığı ifade edilebilir. Sig. (anlamlılık) değeri ise, hesaplanan F değerinin gerçekte sıfır iken, tesadüfen ya da hata ile bu şekilde hesaplanmış olma ihtimalini göstermektedir (İslamoğlu ve Alınacı, 2014: 362). Bu kapsamda analiz sonuçlarına göre ekoturizm bilgisinin çevre bilinci üzerindeki etkisi (F=143,356, p=,000) istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Regresyon analizinde “R” değeri bağımlı değişkenle bağımsız değişkenin arasındaki korelasyonu simgelemektedir. R değerinin ,515 olması, değişkenler arasında pozitif yönlü orta düzey bir ilişki olduğunu göstermektedir. Basit doğrusal regresyon analizinde, belirlilik kat sayısını ifade eden R² bağımlı değişkenin yüzde kaçının modele dahil edilen bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını göstermektedir. Bu durumda, öğrencilerin çevre bilincine ilişkin algılarındaki değişkenliğin % 26,5’inin bağımsız değişken olan ekoturizm bilgisi ile açıklandığı ifade edilebilir (Kalaycı, 2014: 259). Bu durumda “H₁: Ekoturizm bilgisinin çevre bilinci üzerine etkisi vardır.” hipotezi kabul edilir.

Tablo 8. Çoklu regresyon analizi

Bağımlı Değişken	Model (Sabit) ve Bağımsız Değişken	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Katsayılar	t	Anlam Düzeyi	ANOVA		R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tolerans	V.I.F
		Beta	Std. Hata	Beta			F	Anlam Düzeyi					
İnsan merkezli yargılar	Sabit	-,835	,450		-1,854	,064							
	1.Ekoturizm e olan bakış açısı	,424	,157	,181	2,700	,007	28,452	,000	,473	,224	,216	,439	2,279
	2.Ekoturizm in ekonomik gelişmeye katkısı	,085	,136	,042	,624	,533						,428	2,335
	3.Ekoturizm in çevreye katkısı	,048	,130	,025	,371	,711						,447	2,239
	4.Ekoturizm in sosyo-kültürel gelişmeye katkısı	,499	,133	,285	4,424	,000						,473	2,115
Çevre merkezli yargılar	Sabit	2,456	,220		11,161	,000							
	1.Ekoturizm e olan bakış açısı	,203	,077	,184	2,645	,008	19,534	,000	,406	,165	,157	,439	2,279
	2.Ekoturizm in ekonomik gelişmeye katkısı	,106	,067	,112	1,592	,122						,428	2,335
	3.Ekoturizm in çevreye katkısı	-,039	,064	-,042	-,613	,540						,447	2,239
	4.Ekoturizm in sosyo-kültürel gelişmeye katkısı	,166	,055	,202	3,019	,003						,473	2,115

Tablo 8’de modelin tahmin edilen sonucu elde edilen parametre değerleri ve bunlara ilişkin t değerleri gösterilmektedir. T istatistiği değişkenlerin ayrı ayrı anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla kullanılmaktadır. F istatistiği modelin bir bütün olarak anlamlılığını test etmek için kullanılmaktadır (Kalaycı, 2014). Dolayısıyla, ekoturizm

bilgisi ve çevre bilinci boyutlarına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda ekoturizm bilgisinin boyutları olan ekoturizme olan bakış açısının ($p=,007$) ve ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısının ($p=,000$) insan merkezli yargılar üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgulanmıştır. F istatistiğine göre ($F=28,452$, $p=,000$) modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Modeldeki bağımsız değişken sayısı arttığında R^2 değeri artmaktadır. Dolayısıyla çoklu doğrusal regresyon analizinde düzeltilmiş R^2 değerine bakılarak yorum yapmak tercih edilir (Kalaycı, 2014; Hoş, 2020: 311; Kanıt ve Baykan, 2004: 362). Dolayısıyla öğrencilerin insan merkezli yargılara ilişkin algılarındaki değişkenliğin % 21,6'sının ekoturizme olan bakış açısı ve ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısı ile açıklandığı söylenebilir. Tablo 8'de tolerans değerlerinin $> ,10$ olması ve VIF değerlerinin <10 olması çoklu doğrusal bağlantının olmadığını göstermektedir. Bu durumda "*H_{1a}: Ekoturizme olan bakış açısının insan merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.*" ve "*H_{1d}: Ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısının insan merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.*" hipotezleri kabul edilir. Ancak ekoturizm ekonomik gelişmeye katkısı ($p=,533$) ve ekoturizmin çevreye katkısı ($p=,711$) boyutlarının insan merkezli yargılar üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgulanmıştır. Bu durumda "*H_{1b}: Ekoturizmin ekonomik gelişmeye katkısının insan merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.*" ve "*H_{1c}: Ekoturizmin çevreye katkısının insan merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.*" hipotezleri red edilir.

Yine aynı tabloda ekoturizm bilgisi ve çevre bilinci boyutlarına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda ekoturizm bilgisinin boyutları olan ekoturizme olan bakış açısının ($p=,008$) ve ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısının ($p=,003$) çevre merkezli yargılar üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgulanmıştır. F istatistiğine göre ($F=19,534$, $p=,000$) modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Çoklu doğrusal regresyon analizinde düzeltilmiş R^2 değerine bakılarak yorum yapmak tercih edildiğinden (Hoş, 2020: 311; Kanıt ve Baykan, 2004: 362), öğrencilerin çevre merkezli yargılara ilişkin algılarındaki değişkenliğin % 15,7'sinin ekoturizme olan bakış açısı ve ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısı ile açıklandığı söylenebilir. Bu durumda "*H_{1a}: Ekoturizme olan bakış açısının çevre merkezli yargılar üzerinde etkisi*

vardır.” ve “*H_{1d}: Ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısının çevre merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.*” hipotezleri kabul edilir. Ancak ekoturizm ekonomik gelişmeye katkısı ($p=,122$) ve ekoturizmin çevreye katkısı ($p=,540$) boyutlarının çevre merkezli yargılar üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgulanmıştır. Bu durumda “*H_{1b}: Ekoturizmin ekonomik gelişmeye katkısının çevre merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.*” ve “*H_{1c}: Ekoturizmin çevreye katkısının çevre merkezli yargılar üzerinde etkisi vardır.*” hipotezleri red edilir.

Sonuç ve Öneriler

Ekoturizm bilgisinin çevre bilinci üzerindeki etkisinin belirlenmesinin amaçlandığı araştırmada, yapılan basit regresyon analizi sonucunda ekoturizm bilgisinin çevre bilinci üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Boyutlara ilişkin yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda ekoturizme olan bakış açısının ve ekoturizmin sosyo-kültürel gelişmeye katkısının insan merkezli yargılar ve çevre merkezli yargılar üzerindeki etkisi de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Öncesinde yapılan korelasyon analizi sonucunda ise bu iki değişken arasında orta düzeyde pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Değişkenlere ilişkin boyutlar arasında ise korelasyon analizi sonucunda düşük, orta ve yüksek düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu görülmüştür. Dolayısıyla araştırma analizleri sonucunda, ekoturizm boyutlarına ilişkin öğrencilerin algılarına göre öğrencilerin ekoturizme olan bakış açısı algıları pozitif yönde arttıkça ekoturizmin ekonomik gelişmeye katkısına, çevreye katkısına ve sosyo-kültürel gelişmeye katkısına ilişkin algılarının da pozitif yönde arttığı söylenebilir. Öğrencilerin ekoturizmin ekonomik gelişmeye katkısına ilişkin algıları pozitif yönde arttıkça ekoturizmin çevreye ve sosyo-kültürel gelişmeye ilişkin algıları da aynı yönde artmaktadır. Ayrıca öğrencilerin ekoturizmin çevreye katkısına ilişkin algıları da pozitif yönde arttıkça sosyo-kültürel gelişmeye katkısına ilişkin algılarının pozitif yönde arttığı söylenebilir. Öğrencilerin çevre bilincine ilişkin algılarına göre öğrencilerin insan merkezli yargılarına ilişkin algıları pozitif yönde arttıkça çevre merkezli yargılarına ilişkin algıları da pozitif yönde artmaktadır. Bunlara ek olarak öğrencilerin ekoturizmin ekonomik gelişmeye katkısına, çevreye katkısına, sosyo-kültürel gelişmeye katkısına ilişkin algıları pozitif yönde arttıkça

insan merkezli ve çevre merkezli yargılarına ilişkin algılarının da pozitif yönde arttığı söylenebilir.

Öğrencilerin ekoturizm bilgisine ilişkin algılarının ortalamasının 4,2012 olarak hesaplanması öğrencilerin yüksek derecede ekoturizm bilgisine sahip olduğu; çevre bilinci ortalamasının 3,9523 olarak hesaplanmış olması da öğrencilerin çevre bilinci düzeylerinin yüksek derecede olduğu sonucunu göstermektedir. Dolayısıyla bu durum, Türkiye’de turizmle ilişkili bölümlerin olduğu meslek yüksekokullarında, yüksekokullarda ve fakültelerde yeterli düzeyde ekoturizm bilgisi verildiği ve buna bağlı olarak çevre bilinci oluştuğu söylenebilir. Ancak burada önemli olan nokta, öğrencilerin ekoturizm bilgisi ve çevre bilinci düzeylerinin yüksek olmasından çok, bu durumun tutum ve davranışlarına olumlu yansımadır. Bu açıdan düşünüldüğünde, öğrencilerin ekoturizm bilgisini ve çevre bilincini tutum ve davranışlarına olumlu yansıtmaları gerekliliğini vurgulayarak bunu bir yaşam tarzına dönüştürmelerini sağlamaları asıl ulaşılması istenilen hedef olarak görülmelidir.

Cömert ve Mete (2018), öğrencilerin ekoturizm ile ilişkili bilgi düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yaptıkları araştırma sonucunda, ekoturizm bilgisine ilişkin olan “*Ekoturizm hakkında bilgim var*” ifadesine öğrencilerin %35,4 ‘ü kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, turizm öğrencilerinin ekoturizm ile ilgili bilgilerinin yeterli düzeyde olmadığı ifade edilmiştir. Ancak araştırma sonuçları Cömert ve Mete’nin (2018) araştırma sonuçlarıyla kıyaslandığında, aynı ifade için öğrencilerin %10,3’ü (41 kişi) kararsız olduklarını ifade ederken; % 84,6’sı (193 kişi Katılıyorum + 145 kişi Tamamen katılıyorum=338 kişi) katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumda araştırma sonuçları, Cömert ve Mete (2018)’nin araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermemektedir.

Oğuz vd., (2011), Çevre Mühendisliği, Şehir ve Bölge Planlama, Ankara’da Peyzaj Mimarlığı bölümündeki lisans öğrencilerinin çevre ile ilişkili konularda duyarlılık, bilinç ve farkındalık düzeylerinin belirlenmesini amaçladıkları araştırmada, kaynakların korunması ve çevresel sorunlar hususunda kavramsal olarak bilgi sahibi olmalarına rağmen günlük yaşantılarında davranışlarının ve tutumlarının aynı düzeyde olmadığı saptanmıştır. En nihayetinde, lisans programlarında çevreyle ilişkili verilen derslerin davranışları ve tutumları şekillendirmede etkililiğinin sorgulanması gerektiği ve

yükseköğretim kurumlarında çevre eğitimi hususunda ulusal politika ve stratejilere ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. Bu durumda, araştırma sonuçlarının, Oğuz vd. (2011) tarafından yapılan araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Çalışkan vd. (2019) araştırmalarında, Adıyaman'da çalışanların çevre bakışı, insan merkezli ve çevre merkezli yaklaşım bağlamında değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, çalışanlar, genel olarak çevre merkezli bir yaklaşım sergilemiştir. Araştırmada insan merkezli yargılara ilişkin öğrencilerin algılarının ortalaması (3,6190) ve çevre merkezli yargılara ilişkin öğrencilerin algılarının ortalaması (4,2855) karşılaştırıldığında öğrencilerin çevre merkezli yaklaşım sergiledikleri tespit edilmiştir. Bu bulgunun, Çalışkan vd. (2019) tarafından yapılan araştırma sonucuyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Çevre bilinci ve ekoturizm bilgisinin genç nesillere kazandırılmasının yanı sıra bunun tutum ve davranışlara yansıtılması için çevre korumayla ilişkili tüm örgüt ve derneklerin, ayrıca sürdürülebilir turizmin sağlanabilmesi bağlamında turizmle ilgili kuruluşların, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer resmi kuruluşların sıklıkla eğitim seminerleri, konferanslar, festivaller ve çevreye korumaya ilişkin diğer etkinlikler düzenleyerek çevre dostu ürün ya da yeşil ürün tüketiminin önemi, geri dönüşümün önemi, kaynakların lüzumsuz kullanılmasının sakıncaları anlatılmalıdır; bunların hayatın devamı için önemli olduğu vurgulanmalıdır. Çünkü kaliteli bir yaşam için sağlıklı bir çevreye ihtiyaç vardır. Ayrıca ekoturizmin çevreye daha faydalı katkılar sağlayabilmesi için ilgili kuruluşların uygulanır politika ve stratejiler geliştirerek kaynakların tüketilmesini, çevreye geri dönülmez tahribatlar oluşturabilecek ekoturizm yatırımlarını, biyo-çeşitliliğin zarar görmesini ve ekolojik bütünlüğe zarar verecek hususların engellenmesi gereklidir. Böylece ekoturizm destinasyonların sürdürülebilirliği sağlanabilir, topluma çevresel, ekonomik, sosyo-kültürel etkileri olumlu yönde gerçekleşebilir.

Araştırmada yer alan çevre bilinci ve ekoturizm bilgisi değişkenleri, uygulanan ölçüm araçlarının güvenilirlik ve geçerlik boyutlarıyla sınırlıdır. Ayrıca verilerin, Likert tipi ölçeklerden oluşan bir anket formu aracılığıyla toplanmış olması, anket ve Likert tipi ölçek kullanımının meydana getirdiği bütün sınırlılıkları taşımaktadır. Bir diğer sınırlılık ise araştırmanın turizmle ilişkili bölümlerde okuyan öğrencilerle sınırlı olmasıdır.

Çevre bilinci ve ekoturizm bilgisi değişkenlerinin daha önce birlikte çalışıldığı araştırmalara hem yerli hem de yabancı literatürde az sayıda rastlanmıştır. Dolayısıyla bu eksikliğin giderilmesi için araştırmacılara, çevre bilinci ve ekoturizm bilgisi değişkenleri arasındaki ilişkiyi farklı ve daha büyük örneklem gruplarında araştırmaları önerilir. Böylece, farklı örneklem gruplarıyla bu değişkenlerin çalışılması, değişkenler arasındaki ilişkilere dair yeni bulguların elde edilmesine imkan sağlayabilecek ve daha önceki bulgularla kıyaslanmasına da imkan sağlayabilecektir. Ayrıca araştırmacılara, bu iki değişken arasındaki ilişkide konu ile ilişkili farklı değişkenlerin aracılık etkisinin incelemesi önerilir. Farklı kültürlerde farklı örneklem gruplarıyla da bu iki değişkene ilişkin araştırmaların yapılması, daha sağlıklı kıyaslamaların yapılmasına katkı sağlayabileceği düşüncesiyle araştırmacılara önerilebilecek bir diğer konudur.

KAYNAKÇA

Afacan, Ö. ve M. P. Demirci Güler. (2011, Nisan). “Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Kapsamında Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması”, *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 27-29 Nisan, Antalya, 2011, s. 905.

Akay, Bayram ve Burhanettin Zengin, “Ekoturizm Kaynaklarının Geliştirilmesi: Doğu Marmara Bölgesi Örneği”, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2012, Sayı: 2, Haziran 2012, s. 116.

Aksu K., B. Özgeriş, P. Taslimi, A. Naderi, İ. Gülçin ve S. Göksu, “Antioxidant Activity, Acetylcholinesterase And Carbonic Anhydrase Inhibitory Properties Of Novel Ureas Derived From Phenethylamines”, *Archiv der Pharmazie* Vol. 349, 2016, p. 44.

Akpınar, E. ve Y. Bulut. (2010, Mayıs). “Ülkemizde Alternatif Turizm Bir Dalı Olan Ekoturizm Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları”, *III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi*, 20-22 Mayıs 2010, s. 1580-1589.

Akyol, Ayhan ve A. Anıl Uygun, “Sürdürülebilir Turizm Uygulamaları Kapsamında Ziyaretçi Tercihleri: Pastoral Vadi Ekolojik Yaşam Çiftliği Örneği”, *Türkiye Ormancılık Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, 2017, s. 134.

Alica Gökalp, Süleyman S. “Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısının Doğa Koruma Mevzuatı Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Ankara Barası Dergisi*, Sayı: 3, 2012, s. 189.

Alkış, Sevgin. “Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye”, *Anatolia: Turizm Araştırma Dergisi*, Sayı: 10, Mart-Haziran, 1999, s. 36.

Alpar, Reha, *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler*, Ankara Detay Yayıncılık, 2017.

Altunışık, R., R. Çoşkun, S. Bayraktaroğlu ve E. Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Spss Uygulamalı*, İstanbul: Sakarya Yayıncılık, 2007.

Andrei, D. R., R. M. Gogonea, V. Chiritescu, G. Sztruten and F. M. Busuioc, “Ecotourism as a Viable Alternative for Economic Development of Romanian Rural Communities”, *Bulletin UASVM Agriculture*, Vol. 71, Issue: 1, 2014: p. 1.

Ankaya, F. Ü., K. Yazıcı, G. Balık ve Bahriye G. Aslan, “Dünyada ve Türkiye’de Ekoturizm Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Katkıları”, *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 2, Mayıs 2018, s. 69.

Arpacı, Ö., B. Zengin, ve Orhan Batman, “Karaman Mağara Turizmi Potansiyeli ve Turizm Açısından Kullanılabilirliği”, *KMÜ Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 23, Haziran 2012, s. 59-62.

Avcı, Nilgün. “Turizm Taşıma Kapasitesinin Önemi”, *Ege Akademik Bakış*, Cilt: 7, Sayı: 2, 2007, s. 490.

Ayaş, Necla. “Çevresel Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, 2007, s. 65.

Aydın, Fatih. “Üniversite Öğrencilerinin Çevre Kavramına İlişkin Metaforik Alguları”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 16, Ocak 2003, s. 27.

Ayotte, A.L. *Ecotourism as a Form Of Sustainable Development in South Africa*, Kingston, Ontario, Canada: Queen’s University, Masters Thesis, 2009, p. 25.

Brennan, Andrew and Yeuk-Sze Lo, “Environmental Ethics”, E. N. Zalta (Edt.) *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2002.

Batman Pirselimoğlu, Zeynep ve Öner Demirer, “Altındere Vadisi Meryemana Deresi Güzergahında Doğa Temelli Turizm Etkinliği”, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 11, 2015, s. 14-15.

Baylan, Emel ve Nilgul Karadeniz, “Terkos Gölü (İstanbul) Örneğinde Doğal ve Kültürel Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma”, *Tarım Bilimleri Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, Ocak 2006, s. 152.

Bayram, Nuran, *Sosyal Bilimlerde Spss ile Veri Analizi*, İstanbul: Ezgi Kitapevi, 2009.

Bentley, T. A., S. C. Page and L.S. Laird; “Accidents in the New Zealand Adventure Tourism Industry”, *Safety Science*, Vol. 38, Issue: 1, June 2001, p. 32.

Bhuiyan, M.H.A., C. Siwar, S. M. Ismail and K. N. Adham, “Green Tourism For Sustainable Regional Development In Oast Coast Economic Region (Ecer), Malaysia”, *Instutite for Environment and Development, University Kebangsaan Malaysia, Bangi, Salengor, Malaysia, January 2012.*

Bilim, Yasin ve Özgür Özer. “No “Over”, Yes “Minimal”! Camp and Caravan Tourism”, *Revista Anais Brasileiros de Estudos Turisticos/Abet*, Vol. 1, Isusue: 23, Jan. 2021, p. 1-5.

Björk, Peter, “Definition Paradoxes From Concept to Definition, In Critical Issues in Ecotourism: Understanding a Comlex Tourism Phenomenon” , J. Higham (Edt.), *Critical Issues in Eco-tourism: Understanding a Complex Tourist Phenomenon*, Oxford: Elsevier, 2007 p. 23-24,

Blamey, Russell K. “Ecotourism: The Search for an Operational Definition”, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol: 5, Issue: 2, 1997, s. 110.

Blamey, Russell K., *Principles of Ecotourism*, In The Encyclopedia of Ecotourism, p. 5-22, CABI Publishing, New York 2001.

Bozdoğan, Recep. “Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 50, Ekim 2005, s. 1019.

Bramwell, Bill and Bernard Lane; “Sustainable Tourism: An Evolving Global Approach”, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol.1, Issue: 1, Jan 1993, p. 2.

Bricker, Kelly. “The International Ecotourism Society”, *Travel and Tourism Reseach Association: Advancing Tourism Research Globally*, Vol. 11, 2013, p.1.

Buckley, Ralf C. “Defining ecotourism: Consensus on core, disagreement on detail”, In *International Handbook on Ecotourism*, 9-10, University of Queensland, School of Tourism, Australia 2013.

Büyüköztürk, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Veri El Kitabı*, Pegem Akademi, Ankara, 2019.

Can, Abdullah, *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, Pegem Akademi, 2013.

Cater, Erlet. “Ecotourism In The Third World Problems For Sustainable Tourism Development”, *Tourism Management*, Vol. 14, Issue: 2, April 1993, p. 85.

Chin, C. L. M., S. A. Moore, T. J. Wallington ve R. K. Dowling; “Ecotourism in Bako National Park, Borneo: Visitors’ Perspectives on Environmental Impacts and their Management, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 8, Issue: 1, February 2000, p. 20-35.

Chiu, Y. T. H., W. I. Lee, ve T. H. Chen; “Environmentally Responsible Behavior in Ecotourism: Exploring the Role of Destination Image and Value Perception”, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, Vol. 19, Issue: 8, August 2014, s. 876-889,

Cinnioğlu, Hasan. “Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma Kapsamında Ekoturizmin Çevre Üzerindeki Etkilerinin Eleştirel Bir Bakış Açısıyla İncelenmesi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Namık Kemal Üniversitesi Cilt: 1, Sayı: 1, Şubat 2015, s. 16.

Cole, David N., *Impacts of hiking and camping on soils and vegetation: a review*, In Environmental of Impacts of Ecotoursim , p. 41-42. Queensland, CABI Publishing, Australia 2004.

Coccossis, H. and M. E. Constangoglu, The Use of Typologies in Tourism Planning: Problems and Conflicts. H. Coccossis and Y. Psycharis (Eds.), *Regional Analysis and Policy: The Greek Experience*. Physica-Verlang HD Contributions to Economics Series, 2008.

Conradie, N. and C. Van Zyl; “Agreement of the international avitourist market to ecotourism principles: A South African development perspective”, *African Journal of Business Management*, Vol. 7, Issue: 30, August 2013, p. 3016.

Çabuk, Serap ve Burak M. A. Nabıkoğlu, “Çevreci Pazarlama Tüketicilerin Satın Alma Davranışlarına Etkileri ile İlgili Bir Uygulama”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 12, 2003, s. 43.

Çeken, Hüseyin, *Sürdürülebilir Turizm*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2016.

Çevirgen, Aydın. “Edremit Yöresinde Ekoturizme Yönelik Bir Talep Araştırması”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 12, 2004, s. 48-49.

Çizel, B., R. Çizel ve E. Ajonavic; “Which Hotel Attributes Matter for Mass Tourist: A Qualitative Research on Tourists’ Review on Trip Advisor”, *International Journal of Social Sciences*, Vol. 1, Issue: 1, 2015, p. 632-640.

Çoban, Ayşen ve Muzaffer Yücel, “Kent Planlamasında Ekosistem Hizmetlerinin Rolü”, *Düzce Üniversitesi Bilim Teknoloji Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2018, s. 445.

Çokadar Hulisi. “First year prospective teachers’ perceptions of molecular polarity and properties of solutions”, *Asian Journal of Chemistry*, Vol. 21, Issue: 2, 2009, p. 85.

Çokluk, Ömay, Güçlü Şekercioğlu ve Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik*. Ankara: Pegem Akademi, 2010.

Çolakoğlu, Elif “ Haklar Söyleminde Çevre Eğitiminin Yeri ve Türkiye’de Çevre Eğitiminin Anayasal Dayanakları”, *TBB Dergisi*, Sayı: 88, 2010, s. 152.

Daniel, G. Larry, *Comparisons Of Exploratory And Confirmatory Factor Analysis*. Paper Presented At The Annual Meeting Of The Mid-South Educational Research Association, Little Rock, AR. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 314 447), November 1989.

Demir, Cengiz ve Aydın Çevirgen, *Ekoturizm Yönetimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2006.

Demir, Ebru ve Hüseyin Yalçın, “Türkiye’de Çevre Eğitimi”, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, Haziran 2014, s. 7.

Demirtaş, Nihat, *Turizm ve Çevre*, Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, Ankara, 2011.

Diamantis, Dimitrios “The Concept of Ecotourism: Evolution and Trends”, *Current Issues in Tourism*, Vol. 2, Issue: 2, March 1999, p. 96.

Dimmock, Kay and Ghazali Musa; “Scuba Diving Tourism System: A Framework for Collaborative Management and Sustainability”, *Marine Policy*, Vol. 54, April 2015, p. 52.

Dinç, A., Ilgaz Dağı ve Çevresinin Turizm Potansiyelinin İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü I. Ulusal Coğrafya Sempozyumu*, Erzurum Atatürk Üniversitesi, 2012, s. 509.

Dodds, Rachel and Marion Joppe, “Promoting Urban Green Tourism: The Development of the Other Map of Toronto”, *Jornal of Vacation Marketing*, July 2001, p. 263.

Dogaru, Lucretia, “The importance of environmental protection and sustainable development”, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Vol. 93, 2013, p. 1348.

Dowling, R. (2007). “Ecotourism a Global Overview and Australia’s Place”, *Ecotourism New Zealand Conference of Tai Poutini Polytechnic, West Coast: Edit Cowan University (ECU)*, August 2007.

Duffy, Lauren N. *The University of North Carolina at Greensboro Study Abroad Students’ Preparation for and Participation in Sustainable Tourism Practices*, The University of North Carolina at Greensboro, 2009, p. 18.

Ergün, Turan ve Nesrin Çobanoğlu, “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Etiği”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2012, s. 111.

Erten, Sinan. “Okul Öncesi Öğretmen Adaylarında Çevre Dostu Davranışların Araştırılması”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 28, Haziran 2005, s. 91.

Erten, S., Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?, *Çevre ve İnsan Dergisi*, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayını, 65(66), 2006, s. 2-3.

Eskin, B., M. Tuncer ve Burak M. Demirçivi, “Alternatif Turizm Çeşidi Olarak Ekolojik Turizm: Hasan Dağı Örneği”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 3, Ağustos 2017, s. 17.

Fennell, David and Ross K. Dowling, *Ecotourism Policy and Planning*, CABI Publishing, p.5, Australia 2003.

Furquan, A., A. P. Mat Som., and R. Hussin; “Promoting Geen Tourism for Future Sustainability”, *Theoretical and Empirical Researches in Urban Manegement*, Vol. 5, Issue: 8, November 2010, p. 66.

French, Hillary F., Yeni Küresel Ortaklığın Sağlamlaştırılması, Edt. Lester R. Brown, In *State Of The World*, World Watch Enstitüsü Raporu, 1995, p. 219

Gladwin, T. N., J. J. Kennelly and T. S. Krause; “Shifting Paradigms For Sustainable Development Implications For Management Theory and Research”, *Academy of Management Review*, Vol: 20, Issue: 4, October 1995, p.877.

Global Sustainable Development Report (2019). The Future Is Now Science For Achieving Sustainable Development. 15.06.2021 tarihinde https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/24797GSDR_report_2019.pdf adresinden alınmıştır.

Güler, Ozan, Remziye Ekici ve Oğuz Türkay, Turizmde Çevre ve Sürdürülebilirlik, (Edt.), Çakıcı, A. Celil, *Genel Turizm* içinde, s. 106, Detay Yayıncılık, Ankara 2019.

Gürkan, G. Ç., D. D. Polat ve Tülay Demiralay, “Turistlerde Çevre Bilincinin Çevreye Duyarlı Müşteri Davranışı ve Çevreye Duyarlı Konaklama İşletmelerinde Kalma Tercihleri Üzerinde Etkisi”, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, Haziran 2015, s. 118

Haberal, Hikmet, *Turizmde Alternatif Ekolojik Turizm-Doğa Turizmi- Kırsal Turizm-Yayla Turizmi*, Detay Yayıncılık, Ankara 2015.

Ham, M., M. Horvat and D. Mircela, “Insights For Measuring Environmental Awareness”, *Ekonomski Vjesnik: Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues*, Vol. 29, Issue: 1, June 2016, p. 160.

Hamilton, Clive, Andrew Macintosh, Nicoletta Patrizi, and Simone Bastianoni “Environmental Protection and Ecology”, in *Encyclopedia of Ecology* (Second Edition), Brian Fath, ed. 2018, Oxford: Elsevier, p. 1343

Han, H., B. Meng and W. Kim; “Emerging Bicycle Tourism and The Theory of Planned Behavior”, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 2, Issue: 2, June 2016, p. 2.

Harilal, Vyasha ve T. Maloney Tichaawa; “Community Perceptions of the Economic Impacts of Ecotourism in Cameroon”, *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, Vol. 9, Issue: 6, December 2020, p. 959-978

Havugimana, E., S. B. Balkrishna, A. Kumar, E. Byiringiro, J. Pierremugabo and A. Kumar, “Soil Pollution-Major Sources and Types of Soil”, *Department of Agronomy, School of Agriculture Lovely Professional University, Phagwara Punjab-14441, India*, December 2007, p. 55.

Hepcan, Ç. Coşkun ve Bülent Özkan, “Botanik Bahçelerinin Kentsel Dış Mekânlar Olarak Kullanıcılara Sunduğu Olanaklarının Belirlenmesi”, *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 42, Sayı: 3, Eylül 2005, s. 166.

Higham, James, “Ecotourism: Competing and Conflicting Schools of Thought”, J. Higham (Edt.), *Critical Issues in Eco-tourism: Understanding a Complex Tourist Phenomenon*, Oxford: Elsevier, 2007, p. 2.

Hill, Jennifer and Tim Gale, “Ecotourism and Environmental Sustainability”, In *Ecotourism and Environmental Sustainability Principles and Practice*, 3-16, Ashgate, England 2009.

Honey, Martha S. “Treading Lightly? Ecotourism’s Impact on the Environment”, *Environment Science and Policy for Sustainable Development*, Vol. 41, Issue: 5, 1999, p. 7.

Hoş, Sefa. “Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Güvenilirliğinin Jackknife Tekniği İle Sınanmasına Yönelik Bir Araştırma”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 4, 2020, s. 311.

Ingram, C. Denise and Patrick B. Durst, “Nature-Oriented Tour Operators: Travel to Developing Countries”, *Turizm Ansiklopedisi Türkiye (Turizm ve Ağır Llama Endüstrisinin Temel Kavramları)* içinde, s. 678. Detay Yayıncılık, Ankara 2019.

İçöz, Orhan, Turgut Var ve İbrahim İlhan, *Turizm Planlaması*, Turhan Kitapevi, Ankara, 2014.

İnan, Saliha Eken, “Turizm Türlerine Profesyonel Yaklaşım”, Edt. Bilge, A. ve A. Cabi, *Doğa Turizmi* içinde, 77, Sage Yayıncılık, Konya 2020.

İsayeva, Sevinç ve Murat A. Kasalak, “Sürdürülebilir Turizm Yönetimi Kapsamında Yer Alan Örnek Ekoturizm Uygulamaları”, *Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2016, s. 183-200.

İslamoğlu, A. Hamdi ve Ümit Alnıaçık, *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. (4.Bas.). İstanbul: Beta, 2014, s. 362.

Jiang, Jingjing. *Evaluation of the Potantial of Ecotourism to Contribute to Local Sustainable Development: A Case Study of Tengtou Village*, Massey New Zealand: Massey University, Ph. D. Thesis, China, 2008, p. 119.

Kahraman, Nüzhet ve Oğuz Türkay, *Turizm ve Çevre*, Detay Yayıncılık, Ankara 2014.

Kahyaoğlu, M., Ş. Daban ve Selami Yangın, “İlköğretim Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Tutumları”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, Vol. 11, 2008, s. 43.

Kalaycı, Şerafettin, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2016.

Kanıt, Recep ve Umut N. Baykan, “Bina Yaklaşık Maliyetinin Çoklu Doğrusal Regresyon ile Belirlenmesi”, *Politeknik Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 4, 2004, s. 362.

Karataş, Abdullah. “Yerel Yönetimlerde Çevre Korumanın Bir Aracı Olarak Çevre Eğitimi”, *Çağdaş Yönetim Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, Mart 2016, s. 4.

Kasalak, M. Alparslan ve Zeki Akıncı, “Ekoturizmin Yerel Halk Üzerinde Etkilerinin Değerlendirilmesi”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Cilt: 1, Sayı: 1, Mart 2015, p. 189.

Kasalak, Murat A., “Dünyada Ekoturizm Pazarı ve Ekoturizmin Ülke Gelirlerine Katkıları”, *Journal of Recreation and Tourism Research*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2015, p. 23.

Kayış, Aliye, Güvenilirlik Analizi (Reliability Analysis), (Edt). Ş. Kalaycı, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* içinde, s. 403, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2016.

Kaypak, Şafak. “Ekolojik Turizmin Sürdürülebilirliği”, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, Haziran 2010, s. 96-107.

Keleş, Ö., N. Uzun, ve Funda Varnacı Uzun, “Öğretmen Adaylarının Çevre Bilinci, Çevresel Tutum, Düşünce Ve Davranışlarının Doğa Eğitimi Projesine Bağlı Değişimi ve Kalıcılığının Değerlendirilmesi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 32, Haziran 2010. s. 384-401.

Kılıç, Selim. “Modern Topluma Ekolojik Bir Yaklaşım”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Cilt: 12, Sayı: 2, 2006, s. 108-109.

Kılıç, Selim, *Çevre Etiği: Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sonuçları*, Orion Kitabevi, Ankara 2008.

Kiper, Tuğba, “Role of Ecotourism in Sustainable Development”, Ed. Özyavuz, *Advances in Landscape Architecture*, 782-783, Tech Published, Rijeka, Croatia 2013.

Koens, J. F., C. Dieperink and M. Miranda; “Ecotourism is a Development Strategy: Experiences From Costa Rica”, *Environment, Development and Sustainability*, Vol. 11, Issue: 6, October 2009, p. 1227.

Kuter, Nazan ve H. Emre Ünal, “Sürdürülebilir Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri”, *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 2, 2009, s. 152-153.

Küçüksille, Ecir Uğur, Basit Doğrusal Regresyon, (Edt). Ş. Kalaycı, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* içinde, s. 199, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2016.

Liu, Zhenhua. “Sustainable Tourism Development: A Critique”, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 11, Issue: 6, 2003, p. 460.

Mahmutoğlu, Abdulkadir. “Türkiye’de Kırsal Çevre Etiği Konusunda Mülki İdare Amirlerinin Görüşleri”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 468, Eylül 2010, s. 104-105.

Mason, Herbert L. and H. Jean Langenheim; “Language analysis and the concept environment”, *Ecology*, Vol. 38, 1957, p. 330.

Masud, M. M., Aldakhil, A. M., Nassani, A. A., ve Azam, M. N; “Community-based ecotourism management for sustainable development of marine protected areas in Malaysia”, *Ocean & Coastal Management*, Vol. 136, February 2017, p. 104-107.

McDonald, Garry.W. and G. Murray Patterson, “Ecological Footprints and interdependencies of New Zealand regions”, *Ecological Economics*, Vol. 50, 2004, p. 50.

Meadows, Donella H., Dennis L. Meadows, Jorgen Randers and Behrens, William W. Behrens III, *The Limits of Growth*, New York, 1972, p. 23.

Mei, N. S., C. V. Wai and R. Ahamad; “Environmental Awareness and Behaviour Index for Malaysia”, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Volume: 222, June 2016, p. 669-670.

Meler, Marcel and Marija Ham, “Green Marketing For Green Tourism”. *Tourism and Hospitality Management*, 134-135, Faculty of Economics, University of Osijek, Croatia 2012.

Mensah, Justice. "Sustainable Development: Meaning, History, Principles Pillars and Implications for Human Action: Literature Review", *Mensah, Cogent Social Sciences*, Vol. 5, 2019, p. 5-6.

Miller, Marc I. "The Rise of Coastal and Marine Tourism", *Ocean Coastal Management*, Vol. 20, Issue: 3, December 1993, p. 188.

Moffatt, Ian "Ecological Footprints And Sustainable Development", *Ecological Economics*, Vol. 32, 2000, p. 359.

Munn, Robert Edward, *Environmental Impact Assessment. Scope 5*, 2nd ed. Wiley, Chichester, England 1979, p. 137.

Nowaczek, Agnes M. K. and David A. Fennell; "Ecotourism in Post-Communist Poland: An Examination of Tourists, Sustainability and Institutions", *Tourism Geographies*, Vol. 4, Issue: 4, 2002, s. 374.

Nugroho, I., F. H. Pramukanto, P. D. Negara, W. Purnomowati and W. Wulandari; "Promoting The Rural Development Through The Ecotourism Activites in Indonesia", *American Journal of Tourism Management*, Vol. 5, Issue: 1, July 2016, p. 9-18.

Okonkwo, E. E., E. Afoma and I. Martha; "Cave Tourism and its Implications to Tourism Development in Nigeria: A Case Study of Agu-Owuru Cave in Ezeagu", *International Journal of Research in Tourism and Hosbitality (IJRTH)*, Vol. 3 Issue: 3, 2017, p. 16.

Orams. Mark B. "Towards A More Desirable Form Of Ecotourism", *Tourism Management*, Vol. 16, Issue: 1, 1995, p. 3.

Ounmany, Kiengkay. *Community-Based Ecotourism in Laos: Benefitis and Burdes Sharing among Stakeholders*, Berlin: Hummoldt- Universitat zu Berlin, Doctoral Dissertation, 2014, p. 18.

Özen, İ. Akın ve Ebru Güneren Özdemir, "Kapadokya Sıcak Hava Balonculuğu Üzerine Nitel Bir Araştırma", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 2, Aralık 2019, s. 581.

Özdemir, Mehmet. “Türkiye’de Bisiklet Turizmi “Velosipet ile Bir Cevelan””, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 26 Sayı: 2, Güz 2015, s. 321.

Özmen, A., E. Şıklar, H. Durucasu, M. Atlas, F. Er, (2013), İstatistik II, (Edt.) E. Şıklar ve A. Özdemir, *Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri*, 1.Baskı, Eskişehir, 2013, s. 14.

Özkök, Ferah G., ve Ömer Çoban, Ekoturizm mi Ekoterörizm mi?, *10. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 599.

Paço, A. do, C. Shiel, and H. Alves; “A New Model For Testing Green Consumer Behaviour”, *Journal of Cleaner Production*, 207, October 2019, p. 999.

Paslı, M. Mert ve Nazik Paslı Çelikkanat, “Giresun İlinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, Cilt: 10, 2019, s. 299.

Phillips, Anne. “The Concept of Development” *Review of African Political Economy*, Vol: 4, Issue:8, February 2007, p. 7-20.

Phillips, Janet, *Oxford Wordpower Dictionary*, Oxford University Press 2012.

Purnomowati, W., I. Nugrohov and P. D. Negera; “Entrepreneurship Ability on Ecotourism Services of Local People in Taman Nasional Bromo Tengger Semeru, Malang Regency Jawa Timur Indonesia”, *11. International Entrepreneurship Forum*, Kuala Lumpur, Malezya, Vol: 15, Issue: 1, Jan 2012, p. 458-462.

Regmi, Kapil D. and G. Pierre Walter; “Conceptualising Host Learning in Community-Based Ecotourism Homestays”, *Journal of Ecotourism*, 2016, p. 1.

Reuter, Christopher and Harald Pechlaner; “Sustainable Trekking Tourism Development with a Focus on Product Quality Assessment- Two Cases from the Indian Himalayas”, *Journal of Tourism*, Vol: 3, Issue: 2, 2012, p. 7.

Ritchie, B. W., A. Tkaczynski and P. Faulks; “Understanding The Motivation and Travel Behavior of Cycle Tourists Using Involvement Profiles”, *Journal Of Travel & Tourism Marketing*, Vol: 27, Issue: 4, May 2010, p. 411.

Saatcı, Gencay ve Özge G. Demirbulat, “Ekoturizm Aktivitelerinin Tanıtım Broşürleri Perspektifiyle Değerlendirilmesi”, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı:3, 2019, s. 327.

Sezen, I., S. Yılmaz ve E. A. Külekçi, “Ekoturizm İçin Öneri Alanlarıyla Bayburt”, I. Ulusal Akdeniz Çevre ve Orman Sempozyumu, Bayburt, 26-28 Ekim 2011, s. 55.

Shamdasani, P., O. C. Gloria and R. Daleen; “Exploring Green Consumers in an Oriental Culture: Role of Personal and Marketing Mix Factors”, *Advances in Consumer Research*, Vol. 20, 1993, p. 490-491.

Sirakaya, Ercan, Tazim Jamal and Hwansuk Chris Choi, “Developing Indicators for Destination Sustainability”, Dawid B. Weaver (Edt.), In *The Encyclopedia of Ecotourism*, 421, UK CABI Publishing, New York 2001.

Somuncu, Mehmet. “ Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:1, 2004, s. 1-19.

Sop, Serhat A. “Kuş Gözlemciliği ve Turizm İlişkisi: Burdur Gölü Üzerine Bir Tartışma”, *Teke Yöresi Sempozyumu*, 04-06.03.2015, Burdur 2015, s. 543.

Sönmez, Derya. “Eğitim ve Öğretim Alanındaki Çevre Etiği Tez Çalışmalarının İncelenmesi”, *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2017, s. 2.

Sungur, Onur, Korelasyon Analizi, (Edt). Ş. Kalaycı, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* içinde, s. 115-116, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2016.

Sungur, Zerrin. “Sürdürülebilir Ekoturizmin Toplumsal Etkileri: Türkiye’den Örnekler”, *International Conference on Eurasian Economies*, 2012, s. 342.

Sunlu U., Environmental impacts of tourism. In : Camarda D. and Grassini L. (Edt.), *Local resources and global trades: Environments and agriculture in the Mediterranean region*. Bari : CIHEAM, (Options Méditerranéennes : Série A. Séminaires Méditerranéens; n. 57), 2003, p. 266.

Stronza, Amanda, “Because It is Ours: Community- Based Ecotourism in the Peruvian Amazon”, *University of Florida*, January 2000, p. 5.

Swarbrooke, John, *Sustainable Tourism Management*, Oxon: CAB International, 2000, p. 8.

T. Strange and Anne Bayley, *Sustainable Development: Linking Economy, Society, Environment*, OECD Insights, OECD Paris, 2008, p. 30.

Tanrısever, Canan, Çevre Kirliliği. (Edt.), O. İçöz, ve M. Uysal, Turizm Ansiklopedisi Türkiye (Turizm ve Ağırlama Endüstrisinin Temel Kavramları) içinde, s. 72, Detay Yayıncılık, Ankara 2019.

Taştan, Hülya ve İsmail Kızılırmak, Turizm Çeşitleri ve Şekilleri, (Edt.), Çakıcı, A. C., *Genel Turizm* içinde, 30-41, Detay Yayıncılık, Ankara 2019.

Tisdell, Clem and Clevo Wilson; “Perceived impacts of ecotourism on environmental learning and conservation: Turtle Watching As A Case Study”. *Environment, Development and Sustainability*, Vol: 7, 2005, p. 291–302.

Tsaur, H.-S., Y.-C. Lin and J.-H. Lin; “Evaluating Ecotourism Sustainability From the Integrated Perspective of Resource, Community and Tourism”, *Tourism Management*, Vol:27, Issue: 4, August 2006, p. 640.

Tuna, Muammer, *Turizm, Çevre ve Toplum*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2007.

Turgut, Nükhet. “Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Katılımın Rolü”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 52, 1996. s. 701.

Tutcu, Alper. “Ekoturizm ve Türkiye’nin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi”, *Atlas Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı:6, Şubat 2021, s. 9-10.

Türk, Mevlüt, *Çevre Bilinci Yasal Zorunluluktan Sosyal Sorumluluğa*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2013.

Türkben, C., F. Gül ve Yılmaz Uzar, “Türkiye’de Bağcılığın Tarım Turizmi (Agro Turizm) İçinde Yeri ve Önemi”, *KMU Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 23, 2012, s. 47.

Türküm, Ayşe Sibel, “Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci”, G. Can (Edt). *Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan* içinde, 172, T. C. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 1998.

Türksoy, Selcan Seda ve Sebahattin Emre Dilek, “Turizm ve Çevre: Kavramsal Çerçeve”, (Edt.), Koçak, N., *Sürdürülebilir Turizm Yönetimi* içinde, s. 21, Detay Yayıncılık, Ankara, 2016.

Uğurlu, Kaplan ve Bayram Akay, “Doğa Bilinçli Nesiller Yetiştirmede Ekoturizmin Önemi: Kırklareli İli-Dereköy Doğa Eğitim Merkezi Örneği”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 38, Eylül 2017, s. 27-38.

Ural, Ayhan ve İbrahim Kılıç, *Bilimsel Araştırma Süreci ve Spss ile Veri Analizi*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2006.

Uzunoğlu, Selim: “Çevre eğitiminin amaçları, uğraşı alanları ve sorunları”, *Ekoloji Dergisi*, 21, 1996, s. 8.

Ünal, Sevil, Ebru Mançuhan ve Ahmet Alp Sayar, *Çevre: Bilinci, Bilgisi ve Eğitimi*, Marmara Üniversitesi Yayın No: 680, Sayı: 6, İstanbul 2001.

Wearing, Stephen and John Neil, *Ecotourism: Impacts, Potentials and Possibilities?*, University of Technology School of Leisure, Sport and Tourism Sydney, New South Wales, AUSTRALIA 2009.

Weaver, David B. and L. J. Lawton; “Twenty Years on: The State of Contemporary Ecotourism Research” , *Tourism Management*, No: 28-5, 2007, p. 1168-1169.

Wilson, Mel. “Corporate Sustainability: What is It and Where is does It Come From?”, *Ivey Business Journal*, March/ April, 2003, p. 1-2.

Wijesinghe, E. C., K. Yakandawala ve I. P. Karunaratne; “Environmental Consciousness Derived from Classroom Teaching”, *Open Science Journal of Education*. Vol: 4, Issue: 1, 2016, p. 6-10.

Willebrand, Tomas. “Promoting Hunting Tourism in North Sweden: Opinions of Local Hunters”, *European Journal of Wildlife Research*, 55, 2009, 209-210.

Wood, Megan E. and E. A. Halpenny, “Ecotourism Certification and Evaluation: Progress and Prospects”. Xavier Font and Ralf C. Buckley Eds., *Tourism Ecolabelling Certification and Promotion of Sustainable Management*, 125-126, CABI Publishing, Wallingford 2001.

Wu, Cedric H.-J. and R.-D. Liang; “The Relationship Between White- Water Rafting Experience Formation and Customer Reaction: A Flow Theory Perspective”, *Tourism Management*, Vol: 32, Issue: 2, April 2011, p. 318.

Yaşar, Okan. “Saros Körfezi Kıyılarında Su Altı Dalış Turizmi”. *Journal of World of Turks*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2011, s. 36.

Yeung, Stephen P. M. “Environmental Consciousness among Students in Senior Secondary Schools: the case of Hong Kong”, *Environmental Education Research*, Vol: 4, Issue: 3, June 1998, p. 251-268,

Yıldırım, H.T. ve S. Yurdakul Erol, “Korunan Alanlar, Ekolojik İşlevleri ve Geleceğe Yönelik Tahminler”. *Biyoloji Bilimler Araştırma Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2012, s. 102.

Yücel, A. Seda ve F. İnci Morgil; “Yüksek Öğretimde Çevre Olgusunun Araştırılması”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 14, 1998, s. 84.

Zheng, Du and Erfu Dai; “Environmental ethics and regional sustainable development”, *Journal of Geographical Sciences*, Vol: 22, Issue 1, 2012, p. 86.

Zinkhan, George. M. and L. Carlson; “ Green Advertising and the Reluctant Consumer, *Journal of Advertising*”, Vol. 24, Issue: 2, summer 1995, p. 1.

EKLER

EK-1: ARAŞTIRMANIN ANKET FORMU

Değerli Katılımcılar

Bu anket, Şırnak Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu'nda yürütülmekte olan bir bilimsel araştırmada kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Elde edilecek bilgiler bilimsel amaçla kullanılacak ve 3. şahıslarla paylaşılmayacaktır. Vereceğiniz cevapların doğru olması çalışmanın sağlığı açısından önem taşımaktadır. İsim belirtmenize gerek yoktur.

Katkılarınız için teşekkür eder, saygılar sunarız.

Soruları yanıtlarken, size doğru gelmeyen ifadeler için “ Hiç Katılmıyorum” ya da “Katılmıyorum”; doğruluğuna karar veremediğiniz ifadeler için “ Kararsızım”; doğru olduğunu düşündüğünüz ifadeler için “Katılıyorum” ya da “ Tamamen Katılıyorum”; seçeneklerine (x) işaretini koyunuz.

Dr. Öğr. Üyesi Aysen ERCAN İŞTİN

aysen_ercan83@hotmail.com

Eko-turizm Rehberliği Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

Mülkiye MIZRAK

mulkiyeacar47@hotmail.com

DEMOGRAFİK SORULAR

1.Cinsiyet

Kadın Erkek

2. Yaşınız (Lütfen yazınız)

.....

3. Program türünüz (Lütfen yazınız)

Ön lisans Lisans Yüksek lisans Doktora

4. Üniversitenizin Adı Fakülteniz / yüksekokulunuz / enstitünüz (Lütfen yazınız)

.....

5. Okuduğunuz bölüm / anabilim dalı / programınız (Lütfen yazınız)

.....

EKOTURİZM (1) Hiç Katılmıyorum (2) Katılmıyorum (3) Kararsızım (4) Katılıyorum (5) Tamamen Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
	1	2	3	4	5
1. Turizm ile eko-turizm aynı anlama gelir.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Eko-turizm hakkında yeterince bilgim var.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Eko-turizm daha fazla gelir elde etme imkanı veren bir turizm türüdür.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Eko-turizm doğa dostu bir turizm türüdür.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Eko-turizm doğayı anlatan ve uygulamalı öğreten bir turizm türüdür.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Eko-turizmin doğa ile ilgili turları ve aktiviteleri kapsayan bir turizm ürünüdür.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Eko-turizm stresten kaçış ve rahatlama sağlayan turizm türüdür.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Eko-turizm çevreyi koruyan ve yerel refahına katkı sağlayan bir turizm türüdür.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Eko-turizmin faydalarını bilmiyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Eko-turizmin gelişmesi yörenin ekonomik durumunu iyileştirmektedir.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Eko-turizm yerel halk için yeni iş fırsatları doğurmaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Eko-turizm sayesinde yerel halkın alım gücü artar	☐	☐	☐	☐	☐
13. Eko-turizm halkın yaşam kalitesini artırmaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
14. Eko-turizm bölgede diğer ticari ve sanayi faaliyetlerin gelişmesini sağlamaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
15. Eko-turizm bölgenin tanıtımına katkı sağlamaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
16. Eko-turizm tarihi-kültürel dokunun korunmasına yardımcı olur.	☐	☐	☐	☐	☐
17. Eko-turizm insanları birbirine yakınlaştırır.	☐	☐	☐	☐	☐
18. Eko-turizm halkın çevreyi daha da temiz tutmasını sağlamaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
19. Eko-turizm kırsal bölgelerin kentleşme olgusunu hızlandırmaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
20. Eko-turizm farklı kültürlerin tanınmasında bir köprü görevi üstlenmektedir.	☐	☐	☐	☐	☐
21. Eko-turizm insanların kültür ve çevre konusunda daha bilinçli olmasını sağlamaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
22. Eko-turizm halkın sahip olduğu ulusal ve kültürel değerlere övünç duymasını sağlamaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
23. Eko-turizmi geliştirmek amacıyla ekolojik ürün satışları yapılmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
24. Eko-turizm halka ek gelir sağlamaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
25. Eko-turizm doğanın korunmasına destek sağlamaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
26. Eko-köyler hakkında bilgi sahibiyim.	☐	☐	☐	☐	☐
27. Eko-turizm stresten uzaklaşmayı sağlamaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
28. Eko-turizm doğa ile baş başa bir tatil sunmaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐